

Музеї

Звіт Музею Українського Мистецтва за 1925—26 академічний рік

Музей Українського Мистецтва складається з трьох відділів: архітектури, живописи й скульптури. Найчисленніші колекції музею має з тканин, вишиванок, іконописи, дерев'яної різьби, кераміки, металопластики, креслення, фотографії, рукописів і стародруків.

Персональний склад Музею: директор музею — проф. С. А. Таранушенко, старший хоронитель — Д. Г. Чукин, в. о. молодшого хоронителя — О. І. Чудновська.

При музеї є дві аспірантських вакансії. Музей займає частину верхнього поверху кол. архірейського дому. З допоміжних установ музею має підручну бібліотеку з мистецтва та історії України кількістю до 600 томів. Протягом минулого року майже всю увагу музейна рада звертала на дослідження народного мистецтва. Основні теми дослідження були: кераміка, архітектура, килимарство, стінні розписи.

В галузі народної кераміки музей продовжував дослідити попередніх років, для чого за ухваленим планом і за виробленою програмою дослідження організовано дві експедиції співробітників музею — Пруса й Павленка — на Волинь і Чигиринщину. Мета експедиції: набути для музею експонатів, зразків виробництва, а також дослідити форми (орнаментацию) посуду, техніку виробництва, економіку його й ролі в побуті. Обидві експедиції дали добірну збірку найхарактеристичніших експонатів і дуже важливий матеріал для з'ясування характеристичних рис керамічних виробів і стану продукції.

В галузі архітектури за звітний період проф. Таранушенко переглянув видання з української народної архітектури 1922 — 23 року й підготував їх до перевидання, з огляду на попит їх та на відсутність цих видань на ринку. Крім того, під час поїздок проф. Таранушенко зробив для музею ряд фотографій з пам'яток монументальної архітектури в Чернігові та на Полтавщині.

В галузі килимарства музей організував експедицію на Волинь співробітниці Щепотьєвої із спеціальною метою дослідити орнамент, техніку й сучасний стан виробництва на Волинському Поліссі (Овруччина). Щепотьєва дослідила також хатні розписи на Поділлі й Київщині.

Проф. Таранушенко підчас поїздки на Полтавщину здобув датований килим і ряд старовинних цінних зразків народньої кераміки.

Співробітник П. М. Жолтовський привіз ряд речей з народнього вбрання на Волині.

Скрутне матеріяльне становище, обмеженість штату й часта зміна співробітників (з причин мізерної плати), перевозка музею до іншого помешкання сильно загальмували нормальну роботу музею. В даний момент музей після перевозки перевіряє в новому помешканні своє майно.

Протягом цілого року в музеї працював семінар - практикум студентів Харківського Художнього Технікуму, що є формою участі музею в педагогічній праці.

До друку виготовлено :

Звіт за екскурсії музею 1924 — 26 років (3 друк. арк.), „Українська хата“ проф. Таранушенка (5 друк. арк.), „Пам'ятки українського мистецтва“, Збірки Харківського музею українського мистецтва. Вип. I — Металопластика (2 друк. арк.), вип. II — Живопись (4 друк. арк.), вип. III — Рукописні оздоби (3 друк. арк.) і вип. IV — Скульптура (1 друк. арк.).

За звітний період музей надрукував 2 провідники: Щепотьєвої — „Українські килими“ з ілюстраціями й Жолтовського — „Українська рукописна книга та її оздоблення“. В „Червоному Шляху“ надруковано звіт музею за 1925 рік, а в „Культурі й Побуті“ статтю Таранушенка — „Архітектурне обличчя слобожанського мистецтва й села“.

Надруковано провідники на спеціальні кошти музею й почасти за рахунок асигнувань на наукові потреби. Більше музею не міг видрукувати, через брак на це кредитів.

Музей підтримує зв'язок із Львівським національним музеєм і з проф. Січинським (Прага) та з музеями України й СРСР.

За звітний період проведено внутрішні командировки проф. Таранушенка — до Москви, Ленінграду й Чернігова, а Жолтовського — до Москви.

Минулого року при музеї працювало два гуртки. До складу першого входили співробітники музею (штатні й позаштатні), і він мав характер музейного семінару. На 10 зборах його заслухано 15 доповідей та рефератів. До складу другого входили співробітники музею, професори Харківського Художнього Технікуму та члени н.-д. катедр, і він мав ухил науково-дослідчий.

Теми доповідей, рефератів і бібліографічних та критичних оглядів стосувалися українського мистецтва. На протязі зимового сезону відбулося 9 засідань, де зачитано 10 великих доповідей і значне число критично-бібліографічних заміток та рефератів.

Одеський державний історично-археологічний музей ¹⁾ (1825 — 1925)

Одеський державний крайовий історично-археологічний музей — така теперішня назва найстарішого з сучасних музеїв України, — музею, що має після Ермітажу найбагатіші в межах СРСР колекції з античної археології. Цю назву одержав у березні 1920 року по націоналізації широко відомий в археологічній науці музей Одеського Товариства Історії й Старовини, відкритий 1 січня 1843 року. До складу цього ж музею увійшов року 1858 „Одеський міський музеум старовини“, затверджений 19 (31) липня й відкритий 9 (21) серпня 1825 року.

Одеський міський музей старовини закладено за часів відомого новоросійського та басарабського генерал-губернатора князя М. С. Воронцова (в 1823 р., вмер в Одесі 1858 р.), який хотів згрупувати круг себе культурну групу російського дворянства, що охоче їхало до Одеси — „города положительного, практического — дитяти труда и расчета“, за відзивом одеського альманаху 1840 року. Утворив цей музей Ч. П. Бларамберг (1772—1831), надзвичайно освічена для свого часу людина, емігрант з Голандії, один із підручних у культурній праці Воронцова. Бларамберг скоро оцінив археологічні властивості північного побережжя Чорного моря й зацікавився ними не тільки сам, але й об'єднав у поглядах свого затишного будинку місцеву археологічну думку в гуртку своїх приятелів — Стемпковського, Левшіна, бар. Брунова, Папатодоре-Ніковула, С. Потоцького, Румянцова, Келера, Кепена та інш. і став відомим археологом північного побережжя Чорного моря й для вчених

¹⁾ Головна праця з історії Одеського музею старовини є „Одесский Гос. Областной Историко-археологический музей. История музея в связи с археологическими открытиями на северном побережье Черного моря“ Г. Б. Цомакіона (Одеса, 1925). Цю працю написано за завданням проф. С. С. Дложевського, що прийняв її, як дипломову, при Одеському ІНО. В цій ґрунтовній праці, що поки залишається в рукопису, подано вичерпно бібліографію так літературних джерел, як і архівних документів. Всі факти, що подається в історичній частині цієї статті, взято з праці Цомакіона. Відомості про Одеський археологічний музей досі були розкидані по численній літературі, а деякі залишалися по одеських архівах. Для прикладу можна зазначити хоча б: Н. Н. Мурзакевич — „Очерк заслуг наукам М. С. Воронцова“ (Записки Од. О-ва Истор. и Древн., т. IV, 395); К. П. Зеленецький — „Жизнь и деятельность И. П. Бларамберга“ (Записки Од. О-ва Истор. и Древн., т. II, 225); Скальковський А. А. — „Одесса за 40 лет назад“ (Труды Од. Стат. Комитета, т. IV, 1870 р.) В. Н. Юргевич — „Исторический очерк 50-летия Имп. Од. О-ва Истор. и Древн.“ (Записки Од. О-ва Истор. и Древн., т. XIV); S. G. Kohl „Reisen in Südrussland“ (Dresden u. Leipzig, 1841, II, 78); М. Г. Попруженко — „Имп. Од. О-во Истор. и Древн.“ („Истор. Вестник“, 1914, XI); Б. В. Варнеке „Имп. Од. О-во Истор. и Древн.“ (Журн. Мин. Нар. Просв. 1914, XII); Одесский Вестник (Journal d'Odessa) за 1826 р., т. т. 28, 30, 76, 78, 82; 1827 р. г. г. 1, 2, 6, 11, 13—16; 20—22, 25, 32, 47, 69, 70, 71, 73, 100; 1828 г. г. 5—6, 21, 40, 44, 61, 100—2; 1829 г. г. 3, 7, 28, 31, 32, 35, 47, 50, 59, 71, 72, 76, 86, 88, 91, 95, 98; 1830 г. г. 3, 10, 18—20, 29, 63, 101; 1831 г. г. 6; звіти Од. Т-ва й протоколи з 1840 р.; архівні матеріали в архіві самого музею, в архіві Публічної Бібліотеки, Од. Губкомунвідділу й інш.; опис окремих експонатів музею по різних археологічних періодичних виданнях, в першу ж чергу — в „Записках Од. О-ва Истории и Др.“ т. т. I—XXXIII; С. Д-ський — „Одеський державний історично-археологічний Музей“ („Червоний Шлях“, грудень 1924 року).

Західної Європи. Першим зеренцем Одеського музею старовини була колекція єгипетських, грецьких і римських старовинних речей (82 речі), 265 грецьких і римських монет і 50 томів книжок, що виділив Бларамберг із свого майна й подарував музеєві, коли, на підставі докладної доповіді, підтриманої Воронцовим, яку написав Стемпковський — „Note sur les recherches d'antiquités qu' il y aurait à faire dans la Russie Meridionale“, був затвердженим проект заснування в Одесі музею. Музей старовини був відкритий 9 серпня 1925 року в невеликому павільйоні садиби Бларамберга на т. зв. Канатній вулиці.

Однак, ні прихильне ставлення Воронцова, ні напружений інтерес і енергія Бларамберга не були б спроможні утворити в Одесі на початку XIX ст. центру археологічної науки для південної України, коли б цього не вимагали виключні що до археології властивості північного побережжя Чорного моря. Ще з кінця XVIII ст. наші джерела вказують постійні знахідки археологічних речей у цій країні й навіть у самій Одесі підчас будівництва будівель або перекопування ґрунту; є відомості про заходи чужинців одержати дозвіл на експлоатацію археологічних цінностей; низка вчених улаштовують спеціальні мандрівки до Криму для археологічних досліджень. Року 1809 в Миколаєві при Гідрографічному депі складається колекцію з археологічних речей, передану лише року 1845 до Одеси. Року 1811 один із піонерів музейної справи на північному побережжі Чорного моря С. Г. Броневський організував музей у Теодосії. Розкопи Дюбрюкса кладуть підвалини під Керченський музей, офіційно відкритий 2 червня 1826 року. Коротко кажучи, відкриття музею старовини в Одесі й жвава зацікавленість археологією групи одеських учених — це тільки вдалий наслідок тривалих намагань налагодити археологічну працю, що почалася ще з кінця XVIII сторіччя.

Доба Бларамберга (1825 — 1831) була найблискучішою для Одеського міського музею. До подарованої ним колекції приєднано куплену за асигновані кошти останню частину його колекції (230 монет, 16 написів, 276 посудів, 139 металевих та інших предметів); за прикладом Бларамберга музеєві подаровано ще декілька приватних колекцій; установи одержують наказа надсилати цікаві археологічні речі до музею, музеєві ж відпускається кошти на придбання цінних об'єктів. Сам Бларамберг написав коло 30 праць з царини археології (12 надруковано), переводив розкопи й був у звязку з відомими археологами Заходу.

Зараз же після смерті Бларамберга музей перенесено разом з міською бібліотекою до будинку службових установ, і керування бібліотекою та музеєм об'єднується в особі А. Ф. Спади (1831 — 1843), людини освіченої, але безпринципової й недбайливої. При Спади музей завмирає, а його колекції, може, навіть і зменшуються.

Наступник Спади Н. П. Мурзакевич (завідувач музею з 1843 до 1858 р.) від цього ж часу фактично завідує, як секретар Од. Товариства Історії й старовини з 1839, об'єднаним музеєм, офіційно обраний на охоронника музею тільки в 1873 р., аж до своєї смерті 1883 р.; одночасно з цим в 1875 р. він був обраний віце-президентом Товариства з 1875 р.;

прибув Мурзакевич до Одеси з Москви спочатку, як доглядач Ришельєвського ліцею, потім — як професор його, нарешті — як директор ліцею, впорядкував занехаяні Спадою колекції, добився відновлення щорічної стипендії для поповнення музею й заходився коло складання опису музею, частина якого вийшла в світ, як „*Descriptio Musei publici Odessani pars I. Odessa ex officinaurbi*“ (1841, 92 стор., з двома таблицями). З рапорта Мурзакевича, надісланого до міністра внутрішніх справ Л. А. Перовського в вересні 1851 року, видно, що за тих часів музей складався ось із яких речей давньогрецької старовини — 215 №№, римської — 150 №№, рідких речей — 16 №№, монет — 1824.

У серпні року 1854 з огляду на небезпеку від англо-французької флоти музей зачинено, а його майно почати заховано в помешканні Од. Товариства Історії й Старовини, почасті в Ришельєвському ліцеї. Цей факт згубно відбився на дальшій судьбині Од. музею старовини. Як самостійна одиниця, він більше не відродився, не витримавши конкуренції з новим закладеним музеєм Од. Товариства, що згуртувало в собі найкращі археологічні сили. Влада м. Одеси, через скрутне грошове становище підчас Кримської війни, охоче згодилася на приєднання міського музею до музею Товариства Історії й Старовини, тим більше, що керування музеєм фактично залишалося в певних руках того ж самого Мурзакевича. Такий зміст має запитання новоросійського й басарабського генерал-губернатора А. Г. Строганова від 9 травня 1858 року до Од. Товариства, в наслідок якого Од. міський музей старовини по 33-річному самостійному існуванні увійшов до складу Од. Музею Товариства Історії й Старовини.

З цього року історія Одеського міського музею об'єднується з історією музею Од. Товариства Історії й Старовини і разом з тим щільно сплітається з блискучою історією самого Товариства, що його заснували року 1839 Д. Ч. Княжевич, А. Я. Фабр, М. М. Киряков, М. Н. Мурзакевич і А. С. Стурдза.

Коли довелося встановити тільки головні риси що до історії самого музею, тим більше належить поза межами цієї статті стежити за славетною історією Одеського Товариства. Тому тут зазначатимемо лише найяскравіші факти, що характеризують дальшу судьбину об'єднаних музеїв, які вмістилися в одноповерховім будинку, прибудованому р. 1843 за 3250 карб. на т. зв. Біржовому майдані там, де й тепер стоїть збудоване р. 1883 нове помешкання музею поруч із будинком колишньої. старої Біржі, тепер Одеського Губвиконкому.

Не можна перелічити всіх численних придбань музею, що почав розвиватися надзвичайно швидко, особливо ж після наказу р. 1847 „передавать в Одесский музей те древности, которые не поступают в С.-Петербургские хранилища“. Спочатку спеціального охоронника-консерватора музею не було, з р. 1873 Товариство доручало одному із своїх членів доглядати музей, і на першого такого охоронника обрано Мурзакевича р. 1873, в якому званні він і перебував аж до своєї смерті в 1883 р. Мурзакевич же склав і першого покажчика музею в 1850 р.

Важливий момент у розвитку Одеського музею була передача під керування Товариства Ески - Кримської мечети, р. 1850 — Феодосійського музею, р. 1868 — Судакської фортеці, р. 1868 — Мелек - Ислямського кургану, р. 1896 — турецької фортеці в Акермані. Надзвичайне поширення колекцій музею викликало гостру потребу в новім помешканні. В 1883 році й було збудоване сучасне помешкання музею, в той час — для музею й міської бібліотеки разом.

Наступник Мурзакевича — В. П. Юргевич, також учений археолог і професор Новоросійського університету, обраний на віце-президента й охоронника музею (з 1883 до 1895 р.), безпосередньо після смерти Мурзакевича багато попрацював і для збільшення колекцій музею, і для наукового їх оброблення, про що свідчать відповідні протоколи Товариства й томи „Записок“.

З 90 років для музею починається нова доба, звязана з ім'ям Е. Р. Бертъе де - ля Гарда й Е. Р. фон - Штерна. Коли А. А. Бертъе де - ля Гарду музей повинен дякувати, як нікому іншому, за надзвичайно цінні музейні експонати й навіть цілі колекції, то з ім'ям Е. Р. Штерна — охоронника музею з 1895 до 1911 р. — сполучається піднесення наукового авторитету музею до надзвичайної височини. За цей час музей також придбав коло 100 лапідарних написів, збільшив у чотири рази свої керамічні колекції, значно поширив, завдяки Бертъе де - ля Гарду, нумізматичний кабінет, залікувавши свої рани, що вчинили невідомі грабіжники музею в 1876 й 1879 р. р. Одеський музей відвідують західні археологи, між іншим — Фуржвенглер, Рейнак і Драгендорф; чимало цінного матеріалу надходить до музею, завдяки зразковим розкопам Штерна в Петренак, Акермані, на Березані, тим більш, що державна субсидія Товариству ніколи не перевищувала найбільшої суми, відпущеної р. 1910 — 1877 карб. Заходами Штерна р. 1907 міську бібліотеку переведено до спеціального будинку, і, таким чином, цілий будинок залишився за музеєм.

По від'їзді Е. Р. Штерна до Галле, куди його обрано професором, а потім і ректором (до самої смерти 28 квітня 1924 р.), його заступили на короткий час кілька охоронників музею — Е. Г. Качаров (з I/IX 1911 до I/I 1912 р.), А. І. Селенгінський (з I/I 1912 до I/I 1913 р.), з I/I 1913 р. на охоронника музею обрано проф. Б. В. Варнеке. Однак, незабаром почалася імперіялістична, а потім громадянська війна, що затримала нормальний розвиток музею. З листопада 1919 р. по відмові проф. Варнеке на охоронника музею до квітня 1920 р. обрано К. М. Мілісавлевича. З 24 квітня 1920 р. по націоналізації музею на директора його призначено члена Од. Товариства Історії й Старовини — С. С. Дложевського, що керує музеєм і досі.

Імперіялістична війна й революція значно погіршили стан Од. Товариства Історії й Старовини, що прикро відбилосся й на житті музею. Протоколи засідань свідчать про поступовий занепад Товариства; його члени розпорошились, і останнє (470 - е) засідання Товариства відбулося 22 травня 1922 року в складі семи членів, з яких трьох було щойно обрано.

Кількаразові спроби відродити Товариство не дали ніяких наслідків, бо нові умови життя вимагали нових засобів праці й нових людей.

З грудня 1922 року. Одеський археологічний музей перейшов від Одеської Губполітосвіти під безпосереднє керування Укрголовнауки (тоді ще Укрголовпрофосу). В той самий час під догляд Одеського музею віддано територію стародавньої Ольбії.

Сучасні колекції музею в головних рисах мають той самий вигляд, що їм надав 15 років тому небіжчик Е. Р. Штерн. Охоплюючи культурне життя Північного Чорномор'я від найдавніших культурних діб до XVIII сторіччя, вони поділяються ось на які відділи:

I — речі кам'яної доби — 2449; IIa — написи — 233; IIb — статуї, мармори — 558; IIc — речі з гіпсу — 249; III — вази й інший посуд з фрагментами — 8036; IV — теракота — 1521; V — бронза — 3270; Va — інші металеві речі — 2500; VI — старовинне скло — 264; VII — портрети, малюнки — 282; XII — прапори, рушніці, шаблі, зброя — 244; XIII — нумізматики — 16363.

З 1920 року до музею вступила ще нумізматична колекція (коло 1000 речей) грецьких і римських монет, керамічна (коло 300) антична колекція з Березаню та Ольбії, невеличка колекція кам'яних знарядь, колекція єгипетських речей (73) — з кол. музею мистецтва Новоросійського університету, старовинна гармата з Тендри (XV ст.); зуби мамонта, речі з неолітичної стоянки с. Усатова, з розкопів 1922 року, речі (300 фрагментів) з розкопів в Ольбії 1924 року, колекція статуй та портретів з кол. міської управи, монумент Катерини I, частини монументу Олександра II, а також випадково куплені для музею речі, що не увійшли до вищенаведених підсумків.

Колекції Одеського історично-археологічного музею охоплюють що до часу (від палеоліту до XX ст.) й до площі (від Франції до Дальнього Сходу) надзвичайно широку царину. Навіть коли не звертати уваги на різні випадкові збірки й зупинитися на систематичних колекціях, то початковий радіус праці Од. Товариства Історії й Старовини був дуже великий. Хоч головною ареною його діяльності й була сучасна Степова Україна (тоді „Новоросія“) з Басарабією, Кримом і Чорноморським Побережжям Кавказу, частково ж і Румунія, і Болгарія, з-під його уваги не виходила не тільки північна Україна, але й південно-російські губернії. Між іншим, у музеї є колекція куфічних грошей X віку з Рязанської губернії (1839 року).

Надзвичайно повно відбиваються в музеї Степова Україна з Басарабією та Кримом: неоліт (у залі IV писана кераміка новішого неоліту, амулети в формі людей й тварин, низка речей господарського побуту з Петрен Північної Басарабії, там же своєрідна писана і з удавленим візерунком кераміка палеолітської доби, фрагменти фігурних амулетів, креміння з Усатова; в залі IX — поховання новішого неоліту з Слобідки-Романівки); бронзова доба (майстерня з Тилігульського лиману — серги, цельти й кам'яні форми для виливання металу, заля III, вітр. 49); греко-римські старовинні речі з Ольбії (залі I, III,

VI, VII, IX й вестибюль), з Березаню (залі I, головним чином IIa), Тираса (заля III), Херсонеса (вестибюль і залі V, VI, VII), Теодосії (заля III й VII), Пантиканея (залі I, VI, VII, IX і вестибюль) та інших місцевостей. Антична старовина Одеського музею становить $\frac{2}{3}$ всіх його колекцій і подає нам яскравий малюнок різних сторін побуту давньо-еллінських колоній північного побережжя Чорного моря від VII до III ст. до християнської ери. Особливо повна збірка глиняного посуду найрізноманітніших форм дає найцінніший матеріал до вивчення античної кераміки від архаїчної іонійської та коринтської (залі II й I) до новішої римської (заля I, шахви 17, 18). У цій колекції слід відзначити кілька зразків чудової античної кераміки різних стилів: червонофігурний алябастр Псієка й Гіліна з малюнком Тезея й амазонки — шахва 4-а (див. Штерн „Записки Од. Тов.“, т. XVII), спід античної вази з малюнком Менелая й Гелени строгого червонофігурного стилю — VI стор. — шахва 4-а (див. Штерн „Записки“, т. XVIII) і багато інших, уже виданих або частково ще й не виданих. Не менш цікаві шахви 12-а й 21-а з античним поливаним посудом новіших часів (див. Штерн „Записки“, т. XVII) олександрійського походження вази з акварельними малюнками III—II ст. до християнської ери (див. Штерн „Записки“, т. XXVIII) і місцеві імітації античних червонофігурних пелік і олександрійських ваз стилю „Гадра“ з Пантикапею і, головним чином, з Ольбії IV—II ст. до хр. ери. Поруч із цим треба поставити значну колекцію античних глиняних каганців, так давнішого типу (VII—V ст. до хр. ери з Березаня, заля II, шахва 34), як і новіших з рельєфними малюнками еліністичного й римського часу (IV ст. до хр. ери—II ст. хр. ери) з Ольбії й Пантикапею (заля I, вітр. 28, 29), чудову колекцію теракот (заля I, вітр. 19—23), між ними дитячі люльки з еллінських колоній Північного Чорномор'я й тендітні теракоти з Теодосії — заля III, шахва 39 (див. „Музей Одеського Т-ва Історії й Старовини“, вип. I, II і III), вироби з скла (I-а заля, шахви 26, 27), алебастру й гіпсу (шахва 24), кісток (вітр. 23) й бронзи (вітр. 23 I залі й вітр. 36, 45—47 III залі), а також з різного каміння й мarmору статуї й намогильники, велика кількість написів грецькою й частково латинською мовою (залі III, VI, IX), чимало амфор, величезний пітос (залі II й IX), два великих дерев'яних саркофагів з Ольбії та Керчи (заля IX), гіпсові, глиняні (заля I) й бронзові (заля III) оздоби до них, олив'яні таблиці з закляттями (заля I, шахва 84) поруч з архітектурними фрагментами й кавалками фарбованої штукатурки стін (залі I, V й вестибюль) великим бронзовим посудом сучасних грецькій колонізації номадів (заля III) доповнюють картину життя нашої країни за тисячоліття від початку грецьких колоній до їх знищення готами.

Добу готського розору грецьких колоній виявлено цікавим похованням із Суук-Су (Крим) — заля III. Побут кочівників нашого степу характеризується (залі III, IX й I) посудом глиняним та бронзовим і, особливо, величезною збіркою „кам'яних бабів“ (IX) (див. Н. Ч. Веселовський „Записки ООЧС“, XXXII т.). Візантійська культура в Криму та її галузі в давній Україні-Русі зазначена

полив'яним посудом з Теодосії-Кафи (заля III) й архітектурними фрагментами з Херсонесу й Києва (заля V й вестибюль), різними оздобами й церковною старовиною (заля V) і, нарешті, монетами (заля VII). Добре виявлений і період італійських торговельних колоній, і генуезької гегемонії на Чорному морі (XIII—XV ст.). Венеціянське скло поруч із східною перською та китайською керамікою з Мокастро-Акермана, монументальні й архітектурні фрагменти й консульські написи з генуезьких Кафи-Теодосії й Сольдаї-Судаку (заля III) разом із генуезькими й каталонськими картами Чорного моря тієї ж доби, з генуезькими якорию та гарматами найдавнішого типу (заля V) і величезними кам'яними ядрами бомбард „тюфяків“ (гармат) доби турецької перемоги (XV ст.) при вступі до вестибюлю дають досить повну картину жвавого торговельного життя й широкого кола міжнародніх співвідносин, що зав'язалися в ту пору по берегах нашого моря. Для кінця XIII ст. цю картину доповнює цікава кафля зеленої кашанської (Персія) глини з Старого Криму з монгольським господарем Персії Кейхату вкупі з його прихильниками (їх поза може бути аналогією до пози „кам'яних бабів“) (заля III), а для другої половини XV ст. — низка плит з написами грецької та слов'янської в'язи часів молдавського господарства в Білгороді (Акермані) (заля III). Різноманітна колекція зброї від кременевих стрілок і від пращі (неоліт. заля IV) через бронзові оскіпи стрілок і залізні списи грецько-римської доби поруч із готським залізним мечем (III—IV ст. хр. ери) в III залі до старовинної зброї різних типів — пістолетів і шпаги „штатського зразку“ дає можливість фахівцеві зробити короткий огляд історії зброї. В V залі є й українські (в тіснім розумінні цього слова) пам'ятки, головним чином XVIII ст.: 1) портрети братів Шиянів — „ктиторів“ Запорозької січової Покровської церкви; 2) звідти ж ікона Покрови з постаттю запорізького старшини; 3) кілька варіантів „Козака Мамає“, чотири портрети гетьманів (Богдана й Юрка Хмельницьких, Мазепи й Данила-Апостола, а також Максима-Залізняка — вкрадено з музею в 1922 році). В залі X (нижній поверх) міститься кілька пам'яток турецької епохи: плити з написами та султанською „турою“ із стін турецьких фортець кінця XVIII ст. Анапи й Ізмаїлу і низка турецьких епітафій на стінах, що вершаться „тюрбанами“. Понад сходами з залі V до дольного поверху висить італійська лубочна бомбідінова картина, мабуть, зроблена на турецьке замовлення. Вона являє собою ніби вступ до „Новоросійського періоду“ історії нашого краю — „Відхід російських військ Петра I з табору при Рябій Могилі в 1711 році“. В залі VI можна бачити старовинні портрети діячів російського повоювання й колонізації нашої країни й м. Одеси з 30 років XVIII ст. до XX ст., а також учених, що присвятили свою працю вивченню свого краю — від Паласа (XVIII ст.) до вмерлого минулого року Е. Штерна. Закінчити огляд колекцій музею можна невеличкою збіркою творів народньої художньої промисловости новіших часів. Надто цікаві з погляду історії матеріальної культури України зразки українського „гутного“ скла (заля IV): баранчик — еволюція зразків давньо-еллінсько-іонійського імпорту (з глини)

VI ст. до нашої ери (заля II, вітр. 32), штоф — еволюція того ж типу „венеціанського“ скла (заля III, вітр. 40), цікавий варіант посуду в формі тварин — „ведмедики“.

Музей має окремий нумізматичний кабінет (заля VII) з колекціями понад 20.000 монет всіх країн, починаючи з VII—VI ст. до нашої ери й кінчаючи сучасними грошима. Найповніші відділи грецьких колоніальних монет північного побережжя Чорного моря (Тираса, Ольбії то-що). Останніми часами при кабінеті зберігається й паперові грошові знаки. Крім місцевих пам'яток старовини, в колекціях музею є: 1) одна вітрина (8, заля IV), виділена останнім часом для палеоліту (зуби мамонта, кам'яні знаряддя з Франції, з берегів Сени, знайдені батьком доісторичної археології Вуше-де-Кревкер-де-Перта, і невеличка колекція мікролітичних знарядь тесаної техніки переходнової доби від палеоліту до неоліту з різних місцевостей; 2) одна шахва (97, заля I) з керамічним посудом із самої Греції; 3) одна шахва з теракотами з Малої Азії і Атен; 4) колекція єгипетської старовини (саркофаги, плити, скарабей, ушебті, канопи, мумії тварин і т. ін.); 5) етнологічна колекція (Тибет, Китай, Індо-Китай), що міститься у залі VIII.

Усі ці колекції відкрито для огляду тричі на тиждень: у вівторок, четвер і неділю. В музеї демонструється колекцій музею взагалі і — згідно з завчасним повідомленням — на обрані теми окремих відділів музею. Демонстрації проводиться українською та російською, а при потребі — молдавською, німецькою, французькою й англійською мовами. Музей що-року відвідує пересічно 15.000 осіб (екскурсії й окремі відвідувачі). До музею що-року відряджається для наукової праці вчених з різних центрів СРСР і з-за кордону.

Великою допомогою для науково-дослідчої праці, що провадиться в музеї в напрямку місцевої первісної культури, античної кераміки, епіграфіки та нумізматики, а також археологічної технології — є величезна бібліотека музею, що має понад 18.000 томів, переважно археологічного змісту. До бібліотеки музею, що за дореволюційних часів її поповнювано переважно через обмін, прилучено коло 4.000 томів бібліотеки семінару класичної філології Новорос. університету, кілька сот томів бібліотеки А. К. Драгоєва. З 1924 року бібліотека музею регулярно поповнюється найновішими археологічними виданнями і в 1926 р. одержала 12 археологічних і музейних закордонних періодичних видань, встановивши постійний зв'язок з усіма головними археологічними центрами Європи та Америки.

Теперішній штат Одеського державного історично-археологічного музею складається з директора музею проф. С. С. Дложевського, вченого охоронника музею — М. Ф. Болтенко, завідувача нумізматичного кабінету — К. М. Молісавлевича, бібліотекаря — А. К. Драгоєва й трьох аспірантів.

Крім цього, музей, як науково-дослідча установа, має аспірантів, кількість яких за п'ятирічним планом має досягти в 1930 році до десяти; вони готуються на фахівців-дослідників у галузі первісної та античної археології, історії мистецтва, історії культів та етнографії.

Найпекучіша потреба музею на найближчий час — це поширення надзвичайно тісного помешкання, що зовсім не відповідає розмірам музейних колекцій і не дає можливості нормально працювати. Треба також значно збільшити штат співробітників, відповідно до широкого обсягу праці, що нині переводить Одеський музей.

Звіт музею мистецтва Української Академії Наук

Особовий склад установи: Завідувач музею — І. І. Врона. Заступник завідувача, він же консерватор і вчений секретар — С. О. Гиляров. Бібліотекар — О. С. Поліщук. Доглядач — Г. М. Гаркавік. Доглядач — Л. О. Маковська.

Аспіранти - асистенти: Г. Л. Бабич, М. І. Вязьмітіна, П. А. Кульженко, О. М. Столяров.

Усі співробітники та аспіранти цілковито володіють мовою.

Музей міститься в будинку № 15 на вул. Чудновського в Києві.

Науково-дослідчу працю провадилося й провадиться над матеріалами музею. Опрацьовано збірки картин західньо-європейських шкіл XV — XVIII ст., перевірено і встановлено наново атрибуції і означення творів італійських, нідерландських, еспанських і французьких майстрів; підготовано до друку короткий каталог і провідник по музею. Проводиться роботу дослідження над колекціями кераміки (фаянс, майоліка, порцеляна).

Наслідком згаданої роботи можна вважати перетворення приватної колекції, що нею був музей досі, на справжню наукову музейну установу.

Музей широко відкривав свої колекції й бібліотеку для студій професури й студентів КХІ. Зв'язок музею з КХІ встановили й персональними відносинами співробітники музею до КХІ: завідувач музею Врона є одночасно й ректор Інституту, заступник директора Гиляров є також професор того ж Інституту.

Матеріалами музею користувалися для постановок ВУФКУ, Березіля, театру Франка, майстерні КХІ.

Виготовлено до друку:

Каталог картин музею мистецтва УАН — 12 арк.

Провідник по музею мистецтва УАН — 5 арк.

Нідерландські майстри музею мистецтва УАН (стаття Гилярова) — 4 арк.

Виставка тканини (каталог) — надруковано в 1926 — 27 р.

Провадилось листування з закордонними науковими установами та діями в справах експертизи й означення музейних матеріалів, а саме:

З Дрезденською галерією, з Берлінським музеєм, з Національною галерією в Лондоні, з галерією Ліхтенштейна у Відні. З Musee Cinquenaire в Брюсселі, з Музеєм в Намюрі, з Музеєм у Вічі, з Пінакотекою в Турині, з Chiesa S. Tolentino в Венеції, з Metropolitan Museum в Нью-Йорці, з Nordiska Museet в Стокгольмі, з д-ром Гофстеде де-Гроот в Гаазі, з Вінклером в Берліні, з D-r M. Crick в Брюсселі.

В РСФРР з „Ермітажем“, „Музеєм Ізясних Искусств“ та з „Історико - художественним Музеєм Троице - Сергійської Лаври“.

Дніпропетровський художній музей

Дніпропетровський художній музей відкрито в 1914 році за ініціативою Катеринославського Наукового Товариства. Тоді ж надіслано до нього 30 великих експонатів з Академії Мистецтв і кілька речей від Товариства ім. Куїнджі. Місцеві художники також відгукнулись на заклик Наукового Товариства, поповнивши музей своїми творами.

Спочатку музей містився в невеликому, але добре освітленому помешканні. Однак, з початку імперіялістичної війни всі художні речі перенесено з цього будинку до міської управи й складено на хорах великої залі, а помешкання музею взято для військових потреб. При новому помешканні був невеликий штат співробітників, що мали за обов'язок гаяти пацюків та мишей, яких багато позаводилось серед художніх речей. Року 1922, коли Губполітосвіта взяла в своє відання художній музей, пощастило знайти для нього, хоч і не цілком, але більш-менш достатнє помешкання в великому будинку українського стилю на проспекті Карла Маркса. Сюди перевезли художні речі, до яких приєднали багато інших, конфіскованих у втікачів-буржуїв, а також частину речей, що були до того часу в музеї Поля.

Музей поділяється на такі відділи: 1) жанрове малярство — 116 творів, 2) історично-релігійний і мітологічний — 28, 3) пейзажний — 171, 4) портретний — 30, 5) гравюри — 51 і 6) скульптури — 21. Найменший відділ — скульптури.

Минулим літом один із співробітників, командирований від музею до Ленінграду, привіз в дар музеєві деякі речі художників. Утворюється відділ революційний.

Музей обслуговує пролетарські маси населення й учнів. Місцеві, з інших міст та сільські екскурсанти знайомляться з ним під керівництвом спеціального лектора. Кількість відвідувачів музею досягло за останні роки 16.000, а в дореволюційні часи не перебільшувало 2000 на рік. Деякі місцеві художники підтримують постійний зв'язок з музеєм. В музеї іноді влаштовується виставки творів окремих художників.

При музеї є невеличка бібліотека.

Службовий персонал музею складається з завідувача — Мейстера, наукового співробітника — Коренева, секретаря — Муравського й двох технічних служників.

Чернігівський державний музей

Чернігівський державний музей — науково-дослідча й освітня державна установа всеукраїнського значіння, охоплює він безпосередньо свою працею територію кол. Чернігівської губернії і, таким чином, функціонально є крайовим музейним органом.

За характером збірок своїх музеїв поділяється на 5 відділів та 2 підвідділи, а саме:

1. Археологічний відділ — займає 3 залі, має понад 8.500 експонатів; найцінніші збірки — з так званої „Княжої гори“, з обсліду та розкопів Чернігівського Спаського собору, з розкопів у с. Шестовиці. Відділ вивчає місцеву археологію, досліджує пам'ятки, провадить розшуки й розкопи.

2. Історичний відділ — займає 5 заль, має понад 9.000 експонатів; одна з найцінніших збірок пам'яток так званої „Козацької доби“ на Україні має унікальні клейноди гетьманські й полковницькі, великі збірки речей ужитку, зброї та оригінальних портретів тогочасних діячів і громадян.

3. Підвідділ діячів і письменників України — займає 3 залі, має понад 6.000 експонатів; в складі його збірок — унікальна колекція речей, рукописів та малюнків Т. Г. Шевченка, подібні ж колекції П. О. Куліша, М. М. Коцюбинського, Л. І. Глібова та інших.

4. Відділ панського побуту — займає 6 заль, має понад 2500 експонатів і з цілковитою майже повнотою ілюструє збірками меблів, посуду й іншого інвентарю панських покоїв та їхніх прикрас, розміщеними в побутовій обстанові, панський побут першої половини ХІХ століття.

5. Підвідділ мистецтва — велика зала з збірками малярства, скульптури та художньої порцеляни. Збірки малярства поділено на великі групи: західно-європейську й російську, з підрозділом на школи.

6. Відділ селянського побуту — займає три залі, має коло 2.000 експонатів із старого й сучасного селянського побуту, мистецтва й кустарної продукції (дотепер представлено в музеї — ткацтво й килимарство, гаптування й прикраси до одєжі, шкірництво, деревообробні промисли, ганчарство). Досліджує й збирає речі сільського побуту, мистецтва й продукції.

7. Відділ культів — займає 6 заль; має коло 3.000 речей з церковної археології, розбитих на збірки металопластики, різьбярства й іконопису (з підрозділом на школи й окремим відділом циклу символічних сюжетів), тканин церковного вжитку й літургичного шитва та гаптарства. При відділі — кабінет муміфікації. Цей відділ зорганізував в Чернігові антирелігійну виставку „Релігія чи наука“, що функціонує вже 3 роки. Цей же відділ переважно бере участь у періодичних перевірках культмайна, для обслідування, обліку й вилучення речей музейного значіння, що їх переводить Окрадмвідділ; крім того, відділ обслідує, бере на облік і досліджує культові пам'ятки й решти округ — кол. Чернігівської губернії.

8. Книгозбірня музею — має понад 20.000 книжок і обслуговує наукові потреби не лише наукового апарату музею, але й сторонніх дослідників.

Для акумуляції та первісного документального обліку й розподілу по музею речей, знов надійшлих, та для консервації неекспонованих збірок при музеї існує музейний фонд (на початку поточного року нараховував 3274 речі).

Науково-дослідча праця музею в 1926 році.

В царині археології:

а) Продовжувано розкопи Сіверянських могил X — XI ст. біля села Шестовиці, коло Чернігова, під керівництвом завідувача Археологічного відділу музею — П. І. Смолічева, з 5 липня до 13 серпня 1926 р.

б) Переведено розшуки на поверхні поля (біля м. Седнева) В. А. Шугаєвським, де виявлено неолітичну кераміку.

в) Переведено розшуки (теж на поверхні землі) поля С. Г. Баран-Бутовича в районах сіл Ковчин (урочище „Дубовиця“), Миколаївка („Дурнівське городище „Бор“), Салтикова Дівиця („Салтиковське городище“), Підусівка (біля Чернігова), Півці (неолітична дюнова стоянка), Підгірне (старослов'янське селище), Піски (неолітична стоянка), Бобровиця (біля Чернігова, старослов'янське селище та городище великокнязівської доби), Великокнязівське городище „Яловщина“ біля м. Чернігова.

В царині етнографії: М. Г. Вайнштейн обслідував стан сучасного золотарства в м. Ніжені.

В царині історії мистецтва:

а) переведено дослідчу подорож до м. Любеча, його району й сусіднього Довжицького району, досліджено старі церкви (В. Г. Дроздов);

б) обслідувано історичні культурні пам'ятки кол. Воздвиженського Братства — хутір Воздвиженський та Ямполь (М. Г. Вайнштейн);

в) обслідувано міські культові будинки разом з комісією для перевірки культмайна (М. Г. Вайнштейн та В. Г. Дроздов);

г) досліджено церкви м. Олішевки (М. Г. Вайнштейн);

г) досліджено церкви с. с. Серединки й Топчіївки — Олішевського району Чернігівської округи (П. І. Смолічев);

д) продовжено досліди над муміфікацією в Воскресенській церкві м. Седнева й разом перевірено й додатково взято на облік історичні культурні пам'ятки Седневських церков (В. Г. Дроздов);

е) досліджено церкву с. Полуботки біля Чернігова (В. Г. Дроздов);

е) досліджено церкви с. с. Макишина, Дирчина й Клочкова (В. А. Шугаєвський);

ж) досліджено церкву с. Ковчина (С. Г. Баран-Бутович);

з) перевірено в церквах м. Ніжена історично художнє майно, взяте раніш на облік музею (подорож М. Г. Вайнштейна).

Разом археологічні екскурсії дали 475 експонатів, екскурсії етнографічні — 175, а історико-мистецькі — 380.

Разом з усіх дослідчих екскурсій здобуто експонатів 1030. Крім того, взято на облік музею ще 254 експонати.

Наукові праці

Видруковано року 1925 — 26: В. А. Шугаєвський. „Хто був військовий товариш Юрій Касперович Діпін - Борковський“ („Наук. Збірн.“ 1925).

4. Перевірка наявного складу речей по описах охопила коло 10.000 №№.

5. Робіт що до монтажу експонатів ураховано про 3043 речі, але фактично робіт цього характеру переведено над значно більшою кількістю речей, та тільки їх не взято на облік.

6. Заходи до охорони колекцій від крадіжок були в тому, що складено охоронні таблиці розміщення речей (85 таблиць і описів) та в дезинфекції збірок, чищенні й провітрюванні (ураховано 1251, але фактично догляд за збірками охопив у кілька разів більше речей).

Охорона позамузейних пам'яток

В цій галузі за звітний рік зроблено:

1. Видано через ОВК обов'язкову постанову про охорону археологічних і архітектурних пам'яток (у зміну тих, що втратили силу через скінчення терміну їх чинності).

2. Обслідувано Лизогубову Кам'яницю в Седневі для з'ясування стану її.

3. Вживано заходів що до охорони палацу Розумовського в Батурині.

4. З коштів музею виділено 50 карб. Глухівській окрполітосвіті на обслідування кол. монастирів округи.

5. Видано кілька дозволів на ремонтування цивільних і церковних архітектурних пам'яток (близько 20).

Звіт Кам'янець - Подільського історико - археологічного музею за 1926 рік

Помешкання музею

Кам'янецький музей на початку 1926 року складався з двох відділів: історико - археологічного й природничого.

Обидва відділи спочатку містилися в будинку кол. „кам'янецької мужської гімназії“ і тут вони займали другий поверх. Історико - археологічний відділ містився в восьми кімнатах, а природничий — в чотирьох.

У травні 1926 року з наказу Кам'янецької окрнаросвіти природничий відділ, за браком коштів на його утримання, передано до Кам'янецького СГП, а звільнені ним чотири кімнати зайняв відділ історико - археологічний, що міститься, таким чином, в дванадцятих кімнатах.

Помешкання музею, оскільки дозволяли кошти, відремонтовано й пристосовано в можливій мірі до потреб цієї інституції. Площа його — 1410 кв. метрів, кубатура — 6768 куб. метрів.

В тому ж будинку кол. гімназії міститься й перша кам'янецька трудовська, займаючи нижній і верхній (третій) поверхи.

Особовий склад музею

Всіх службовців у Кам'янецькому музеї на 1 січня 1927 року було трое: завідувач музею А. Некеловський, охоронник Е. Сідинський і служник М. Сміянів.

Експонати музею

Всіх експонатів на 1 січня 1927 року було в музеї 10.129. Їх розподілено на 19 груп: 1) первобутні антики, 2) пам'ятки доісторичні та історичні, 3) металопластика, 4) іконографія, 5) графіка, 6) тканини, 7) посуд, 8) архітектура, 9) картини, фотографії, портрети, 10) грамоти пергаментні та інші, 11) рукописи, 12) стародруки, 13) плани, мапи, атласи, 14) монети й грошові знаки, 15) медалі й жетони, 16) етнографічні предмети, 17) скульптура, 18) кераміка й скло, 19) зброя.

Минулого року музей почав збирати експонати для утворення ще двадцятого відділу, а саме відділу революції. З цією метою придбано деякі речі, портрети, фотографії, плакати, а особливо значну (до 150 екземплярів) збірку друкованих та літографованих видань (прокламацій то-що), що виходили, між іншим, і на Поділлі, а переважно в м. Кам'янці, ще до імперіалістичної війни.

Для відділу революції виділено одну кімнату, а для розміщення в ній експонатів виготовано особливі столики-вітрини.

Як і в 1925 році, музей, щоб зібрати експонати, підтримував тісний зв'язок із селом та з різними поодинокими особами, які могли би бути корисними для музею в справі збирання або, принаймні, з'ясування місця знаходження тих чи інших експонатів. До таких осіб належать учителі сільських шкіл та різні аматори-колекціонери. Завдяки таким аматорам музеєві пощастило набути декілька цікавих, з погляду етнографічного (одяг), історичного чи археологічного, речей і навіть значних збірок (рев. вид.).

Музейні робітники, закінчивши огляд майна в культустановах м. Кам'янця, який розпочато ще 1925 року, перенесли свою діяльність на села Кам'янецької округи. Але тут трапилися деякі труднощі, що не дали змоги перевести працю з належним успіхом. Головна трудність у тому, що для законності перевірки неодмінно треба, щоб у ній, крім представника від музею, брав участь представник від сільради й представник від релігійної громади. Крім того, представникові від музею треба кожний раз реєструватися в сільраді й брати від неї посвідчення, хто саме й коли переводив перевірку (для фінвідділу). Отже, досить часто траплялося, що музейні робітники не заставали в селі голови або секретаря сільради або не було церковного старости, а тому не було ключей від церкви, або не було зовсім нікого з потрібних осіб. Надто часто це мало місце підчас польових робіт та в дні, коли в близькому до села містечку бував ярмарок. Згаявши час, робітники музею мусили повертатися додому, не зробивши свого діла. Правда, інколи, чекаючи та розшукуючи потрібних осіб, удавалося де про що довідатися або придбати від селян деякі речі; проте, головне завдання було не виконане.

Після кількох таких невдалих поїздок вирішено розпочати їх після жнив — у серпні-вересні. Але затяжні дощі довго позбавляли змоги взятися до роботи, коли ж постала, нарешті, така змога, фінвідділ закрив кредит.

Отже, через різні несприятливі обставини, а почасти через відсутність досвіду в цій справі, з асигнованих на перевірку культмайна 200 карб. витрачено лише половину, а саму перевірку, можна сказати, лише розпочато.

Всього переведено перевірку майна в 23 культустановах 22 сіл. Наслідки цієї перевірки не дуже великі. Річ у тому, що прикордонна смуга Кам'янецьчини, де головно переводилося в 1926 р. перевірку, дуже зруйновано підчас військових та інших подій, історичні та археологічні цінності, особливо з костьолів, вивезено за кордон; багато таких цінностей вивезено з прикордонної смуги ще підчас евакуацій до різних міст, де вони й загинули. Але ж таки на горищах церков та дзвіниць, в бібліотечному мотлосі, в ризницях та сторожках вдалося знайти цікаві старовинні образи, дерев'яні вироби (врата, рями), килими, стародруки, документи. Все це взято на облік, дещо перевезено до музею, а дещо чекає ще своєї черги.

Досвід переведеної перевірки показав, що вона може дати велику користь у справі зберігання археологічних цінностей та в справі збагачення музею цінними експонатами, так що дуже бажано, щоб хоч невеличкі кредити відпускалося на цю потребу. Крім того, перевірка культмайна дає змогу службовцям музею набувати в різних селах і ознайомитися з місцевою старовиною (городища, могили, замчиська), зібрати деякі речі, дати місцевим музейним осередкам деякі провідні вказівки, зфотографувати деякі цікаві предмети, зібрати зразки розпису селянських будинків і т. інш. Напр., підчас поїздок для перевірки культмайна в минулому році пощастило знайти й забрати до музею гарний горщик трипільської культури, виорані на полі кості мамута, монети то-що.

Засобом до збагачення музею експонатами є також зносини його з різними місцевими установами в справі передачі йому речей, які мають музейне значіння. Завдяки таким зносинам музей одержав від місцевого Архівного Управління багато печаток, значків (сільських старостів, старшин, соцьких та інш.), від місцевого ГПУ — старовинні монети, від центральної бібліотеки — декілька книжок і т. інш. Але головним засобом до збагачення музею експонатами все ж таки є купівля їх за допомогою музейних агентів.

Бібліотека музею та архів

При музеї є невеличка спеціальна бібліотека, що складається з 5008 книжок, головно історично-археологічного змісту.

Протягом звітного періоду для бібліотеки придбано 195 книжок.

Крім бібліотеки, при музеї зберігається документи, переважно XVIII сторіччя.

Музей відкрито для відвідувачів три дні на тиждень — в неділю, середу й п'ятницю, з 12 до 15 год., але для екскурсій та для наукових робітників музей відкрито щоденно в урядові години.

Всіх відвідувачів за період з 1 жовтня 1925 р. до 1 жовтня 1926 р. було 9809 (більше проти минулого року на 2224 чол.); пересічно на місяць по 800 чол. Екскурсій було 97 (3836 чол.).

Головна маса відвідувачів — це учні місцевих і сільських шкіл, а також студенти місцевих вузів.

Робітники й селяни за останні часи помітно зацікавилися музеєм, а тому й кількість відвідувань ними музею значно збільшилася.

Науково-дослідча діяльність музею

Діяльність музею полягала, перш за все, в збагаченні його такими експонатами, що за їх допомогою можна було б висвітлювати історію матеріальної культури Поділля, історію боротьби клас у ньому, доводити, що певні культурні надбання стоять у тісному звязку й нерозривній залежності від економічних умов і т. інш.

За друге, не менш важливе, завдання своє музей вважав поширення серед суспільства належних поглядів на музеї та на мету існування цих інституцій, що дають можливість простежити історію культури по конкретних зразках.

Даючи пояснення відвідувачам у вищезазначеному напрямку, музейні робітники намагалися за допомогою цих пояснень поширювати серед суспільства матеріалістичний світогляд і належне розуміння різних явищ сучасности. Особливо за це дбали, коли музей відвідували учні шкіл.

Підчас збирання експонатів та досліджування різних місцевостей, цікавих з боку наукового, музей додержувався методи екскурсійної. Всіх екскурсій поза межі м. Кам'янця переведено 7.

Найцінніші наслідки дали екскурсії до с. Великої Мукші, де виявлено скриньковий кам'яний гріб (кіста) неолітичної людини. На цей гріб випадково натрапили робітники, що в залізничному кар'єрі копали пісок. Вони ж, на жаль, перші й розкрили його. Довідавшись про знахідку, музейні службовці негайно виїхали до с. В. Мукші, зфотографували місцевість, гріб, кістяки в ньому, а самі кістяки разом з плитами, що з них складався гріб, перевезли до музею. Розслідувавши, як був знайдений гріб і що саме в ньому лежало, музейні робітники встановили, що в гробі знайдено посуд і кремінні сокирки. Завдяки заходам музею, два майже цілих горщики й уламок третього, а також чотири сокирки робітники повернули, і ці речі нині лежать в музеї.

Тут таки біля села В. Мукші зроблено й обслідування місцевости, при чому знайдено декілька майданчиків із залишками печини й виразними в ній слідами старовинних збудовань і уламками посуду трипільської та інших культур. Детальніше обслідування цієї місцевости музей має намір перевести 1927 року.

Підчас екскурсій зроблено також багато копій з малюнків, у селянських будинках, зфотографовано деякі залишки сторвинних замків, придбано деякі речі етнографічного значіння й т. інш.

Музей брав участь і в роботі комісії, що відрядив ВУАК на Поділля для дослідження тут місцевости з залишками трипільської культури, а також і в екскурсії геологів, що відбулася на початку осені минулого року. Музей брав участь у науковій роботі й через зносини з іншими науковими установами.

Студенти місцевих вузів, як і в 1925 р., часто зверталися до музею за науковою допомогою в справі опрацювання тих або інших питань і одержували від музею певні матеріали, а від його службовців — провідні вказівки.

Охорона пам'яток старовини також була одним із завдань діяльності музею. Завдяки його заходам, Кам'янецьку фортецю трохи впорядковано, при ній поставлено сторожа; башти с. Рихті та замок в с. Михалівці взято під догляд райвиконкому й припинено їх руйнування. Ваггалі, музей стежить за станом пам'яток старовини й уживає заходів до їх зберігання.

Виконуючи свої наукові обов'язки, зв'язані безпосередньо з головним завданням музею, службовці його опрацьовували й деякі індивідуальні теми, користуючись тими матеріалами, що є в музеї. Так, завідувач музею працював над цілком ще не розробленою метрологією Поділля, а також досліджував деякі питання, зв'язані з історією економіки Поділля, зокрема — з історією економічного побуту подільського селянства. Наслідком його праці є розвідка про подільський третинник, надрукована в „Наукових записках Кам'янецького ІНО, а також розвідка про наймитів та наймичок на Поділлі в XVIII ст., що друкується в „Записках“ місцевої н.-д. катедри.

Охоронник музею, Е. Сіцінський, працював над історією Поділля, і частину цієї праці друкує Вінницька філія всенародньої бібліотеки України. Крім того, він написав і здав до друку накладом ВУАК розвідки „Про скринькові кам'яні гроби на Поділлі та в Галичині“ й „Про розшуки трипільської культури на Кам'янецьчині“.

Громадська праця

Крім громадської праці, тісно зв'язаної з самим завданням музею, як такого, службовці музею брали також участь у праці, безпосередньо не зв'язаній з їхніми обов'язками по службі при музеї. Так, завідувач музею читав лекції в клубах червоноармійців, комсомольців, у сельбудах, виконував досить часто, на вимоги суду, обов'язки експерта, брав участь разом з охоронником музею в розв'язанні різних питань місцевого архівного управління й т. інш.

Наукове товариство при музеї, що нині складається з 90 членів, регулярно що-два тижні читає прилюдні доповіді, в яких не лише ознайомлює слухачів з тими чи іншими науковими досягненнями, але й поширює серед суспільства марксівський світогляд.

План праці на 1927 р.

Крім звичайної та поточної праці, передбачається:

1. Продовжувати, коли будуть для того кошти, перевірку культурного майна в окрузі.
2. Перевести дослід в місцевості „Хрещата“ біля с. В. Мікши, звідки музей має посуд трипільської культури, виораний на полі, і де, за словами селян, є сліди якоїсь старовинної будівлі.
3. Складати далі опис музейних експонатів.
4. Складати науковий опис музейних стародруків та рукописів.

Обсерваторії

Звіт про діяльність Харківської астрономічної обсерваторії за 1926 рік

Харківська астрономічна обсерваторія складається з двох відділів: астрономічного й геофізичного. З перетворенням університету в ІНО територіально близькі астрономічну й метеорологічну обсерваторії об'єднано в одну установу під назвою Харківська астрономічна обсерваторія. В той час як інші обсерваторії України є або астрономічні, або геофізичні, Харківська обсерваторія являє собою симбіозу двох різних інституцій. На жаль, цю особливість не береться на увагу підчас розподілу коштів і затвердження штатів, і наш подвійний інститут вважають за один, що не вигідно для Харківської обсерваторії.

Обсерваторія міститься в трьох групах будинків у колишньому Університетському саді.

Астрономічний відділ має окремий невеличкий будинок для бібліотеки, для рахункової й ін., меридіанну залю, дві вежі й рухому будку для приладдя, хатку для служника; в другій групі два будинки для співробітників і майстерні та один будинок частково для лабораторії астрономічного, частково для геофізичного відділів.

Геофізичний відділ міститься в двох будинках, де містяться і кабінети (по одній кімнаті), і квартири співробітників.

Умови роботи так в астрономічному, як і в геофізичному відділі вимагають, щоб учений персонал мешкав в обсерваторії, а тому збільшити кабінети коштом житлових приміщень неможливо; тимчасом навіть в астрономічному відділі через тісноту помешкання не можна дати кожному співробітникові стіл для роботи, а в геофізичному становищі ще гірше.

До останнього часу становище обсерваторії, оточеної садом і пустками, було сприятливе; тепер, через швидке забудовання ділянок землі, що сусідять із територією обсерваторії, треба утворити зону, що не підлягала б забудовуванню й вуличному рухові, щоб забезпечити наукову роботу в обсерваторії.

Звітного року частково відремонтовано порожнє приміщення колишньої майстерні фізико-математичного факультету. Дві третини його передано геофізичному, одна третина — астрономічному відділу. Упорядковано рухому будку й бетонний стовп для десятидюймового рефлектора.

Обов'язково треба обгородити територію обсерваторії парканом і замінити стару, небезпечну з боку пожежі, електричну проводку на нову.

30 червня 1926 р. блискавка впала на анемограф, але механізм для писання не попсувався, і роботу скоро можна було відновити завдяки майстерні при обсерваторії.

З нових інструментів обсерваторія одержала центровочну трубу, самодрукувальний хронограф і годинниковий механізм від Гейде для астрографа. Купили актинограф для геофізичного відділу, невеликий електромотор для майстерні й акумуляторні батареї. Треба купити новий анемограф і владнати для нього щоглу близько 30 метрів заввишки. Треба також набути магнетне приладдя, середньої сили рефрактор із допоміжними приладдями, термометри і т. ін.

Геофізичному відділові треба турбуватися не про поширення роботи а про те, щоб тримати її на колишньому рівні.

Нормальний хід роботи геофізичного відділу утруднюється недостатністю персоналу, що складається з трьох осіб і виконує роботу, яку по інших обсерваторіях покладається на численніший персонал. Відділ не має служника. Перевантаження особливо відчувається під час відсутності одного із співробітників.

Поточну літературу обсерваторія одержувала в достатній кількості як купівлею, як і обміном. Важко поповнити прогалини, що утворилися за час відсутності зносин із Заходом.

Відновлено перерване з 1917 р. друкування своїх видань, а саме вийшло друком: Фесенков „Фотометричний каталог“, 1155 зірок від 90° до $79,5^\circ$ північного схилення за спостереженнями, зробленими в 1916—17 р. на Харківській астрономічній обсерваторії і обробленими Російським Астрофізичним Інститутом.

Каталог надруковано, як спільну працю Харківської обсерваторії і астрофізичного інституту. Вихід каталогу дозволив астрономічній обсерваторії хоч у невеликій мірі виконати свої обов'язки що до обміну роботами. В теперішній час закінчується друком „Публікації Харківської обсерваторії“.

Склад Харківської обсерваторії такий: 1) директор проф. Євдокімов; 2) старший астроном (геофізик) проф. Педаєв; 3) старший астроном проф. Герасимович; 4) старший астроном проф. Остащенко-Кудрявцев; 5) ад'юнкт астроном проф. Барабашов; 6) ад'юнкт астроном (геофізик) Семілетов; 7) вирахуватель Роздольський; 8) вирахуватель Стрельнікова; 9) вирахуватель (геоф. від.) Тир; 10) діловод-рахівник Костира; 11) механик Салигін і два служники.

В науковій роботі обсерваторії основними питаннями є: 1) визначення координат зірок, обробка зібраного матеріалу, питання зіркової статистики; 2) дослідження перемінних зірок; 3) дослідження поверхень і атмосфер планет; 4) дослідження вищих шарів атмосфери в зв'язку з практичним значінням; 5) загальний хід погоди.

В астрономічному відділі роботи розподілялось по окремих приладдях так.

Меридіянний круг і служба часу

Основною роботою меридіанного круга є визначення схилів фундаментальних зірок. Рік був несприятливий, особливо в зимовий період. Для цієї роботи одержано 15 вечорів Євдокімовим і 19 Остащенко - Кудрявцевим. Частину ясних вечорів віддано дослідженню приладдя. Крім того, Остащенко - Кудрявцев визначив віддалення ниток мікроскопів - мікрометрів; крім одного, виявилось, що вони тотожні з визначеними тридцять років тому. Крім основної роботи, Євдокімов за завданням науково - дослідчої катедри астрономії визначав становище великих планет; одержав чотири досліди Урана, п'ять — Сатурна й один — Нептуна.

В службі часу догляд за годинниками та хронометрами покладено на Барабашева, поправку годинників визначав за допомогою меридіанного круга Євдокімов, ленту обчисляла Стрельнікова, вираховували Євдокімов та Роздольський. Одного із хронометрів, Еріксон, вичищено. Годинник Ріфлера йшов добре до кінця червня, коли він став через те, що попсувались акумулятори. На кінець звітного часу всі платівки акумулятора замінено новими.

Під доглядом проф. Євдокімова кандидати в аспіранти Михайлів і Страшний досліджували рівень, одержаний від Віхмана.

Астрограф

Євдокімов робив знімки полів із малими планетами та кометами, при чому одержав сім платівок; крім того, фотографував проходження місяця через сутінь 25 червня.

Барабашов фотографував те саме проходження й вів далі фотографічне визначення яскравостей перемінних зірок; одержав 39 платівок.

На фотометрі Цельнера систематичну роботу не провадилося; приладдя в значній мірі попсувалося і знято для ремонту.

Рефлектор

Майже весь рік рефлектор був у ремонті. Влітку 1926 р. для нього збудовано стовпи й рухому будку, мостро рефлектора посріблено Барабашовим; рефлектор установлено у вересні. Цим приладдя Барабашов почав візуальне спостереження Марса із світлофільтрами й без них.

Одержав 15 вечорів. Пощастило установити ефект Райта й для візуальних спостережень.

Обчислення й обміри

Для поточних спостережень меридіальним кругом ленту обчисляла Стрельнікова, поправки годинників обчислював Євдокімов та Роздольський. Для спостережень зодіякальних зірок Євдокімов та під його доглядом Роздольський обчислили в другу руку поправки за рефракцією й помилки ділення та точки екватору.

Барабашов перевів ряд поляриметричних лабораторних досліджень: а) дослідження залежності ступеня поляризації від віддалення спостережуваного предмета до приладдя — 241 відлучень; б) дослідження ступеня поляризації сипких речовин залежно від кута падіння; разом 2260 відлучень; в) дослідження поляризації гірних порід і місяця, разом 1400 відлучень.

Поляриметричні спостереження обчислено за допомогою Стрельнікової; за допомогою Стрельнікової й Роздольського обчислено фотометричні спостереження Венери.

Наслідки поляриметричних спостережень надруковано в „Astron. Nach“.

Герасимович вів далі зірково-статистичні дослідження. Основним було будова системи гелієвих зірок. Воно базувалося на всьому друкованому матеріалі з додатком неопублікованих матеріалів, поданих Йоркською обсерваторією. В дослідження увійшли 2325 зірок.

Про наслідки зроблено доповідь на астрономічному конгресі в Копенгагені в серпні 1926 р.

Друге закінчене й надруковане в звітній частині дослідження „Notiz über die Verteilung d. O Sierne und gälaktischen Koordinaten d. Sonne“ має нове визначення становища сонячної системи серед нерухомих зірок і фіксує становище осі симетрії зіркового всесвіту. В праці допомагали вирахувателі.

Крім робіт, переведених персоналом обсерваторії, треба зазначити визначення прискорення сили ваги, що його перевів у жовтні 1925 р. астроном Одеської астрономічної обсерваторії Пяковський і в серпні 1926 р. співробітники центральної гравіметричної обсерваторії в Полтаві Буй і Михайловський. В цих двох роботах те саме чотиримаєтникове приладдя встановлено в льоху обсерваторії на тому самому стовпі, на якому в 1914 р. робив гравіметричні визначення Банахевич.

Геофізичний відділ

Запаси водня витрачено ще в кінці 1925 р. Через те, що затрималось постачання його, довелось зменшити кількість куль-пілотів. Таблиці всіх термінових спостережень, а також і таблиці щогодинної обробки всіх самописців, що працювали в обсерваторії, повідомлялось у метеорологічні центри: Укрмету в Києві, головну геофізичну обсерваторію в Ленінграді, крайове бюро погоди в Москві, в центральну гідрометричну обсерваторію в Теодосії і, крім того, аерологічні спостереження в ЦАНС у Москві.

Відділ починає почувати недостачу в бланках для самописців; запаси, зроблені до 1914 р., закінчуються, а бланків потрібного нам типу нема ні в Укрметі, ні в головній геофізичній обсерваторії, одержати їх із Франції дуже важко.

Обробка записів самописців і переписка кількох примірників усіх відомостей відбирає багато часу в малочисленного персонала відділу.

Роботи обох відділів обсерваторії можна було провадити тільки через те, що майстерня обсерваторії провадила безперервний догляд за приладами, що працювали, і своєчасно їх ремонтувала. Треба особливо зазначити, що в звітний період закінчено ремонт монтування рефлектора і приладдя поставлено в новому помешканні.

За звітний період надруковано:

Фесенков „Фотометричний каталог 1155 зірок“.

Герасимович „On the masses of Stars of spectral types F to K“.

Герасимович „Notiz über die Verteilung d. O. Sterne und die galantischen Koordinaten d. Sonne“.

Герасимович „Sur la courbe photographique de KK Syral“.

Герасимович „Über das System der Bo—B, Sterne“.

Барабашов „Polarimetrische Beobachtungen an der Modoberfläche und an Gesteinen“.

Роздольський „Zur Berechnung periodischen Lösungen“. Друкується „Публікації“.

Барабашов готує до друку спостереження Марса.

В геофізичному відділі готових до друку матеріалів є близько 120 аркушів. Через те, що неможливо видрукувати ці матеріали, і беручи на увагу запитання про спостереження за останні десять років, обсерваторія виготувала і здала до друку Укрмету короткі витяги із спостережень, а саме: спостереження аерологічні, над температурою повітря опадами й вітрами.

Звітного року вже надруковано спостереження над температурою повітря близько трьох аркушів; закінчується друкування аерологічних спостережень близько двох або трьох аркушів; друкування спостережень над опадами почнеться в найближчий час, а можливість друкувати спостереження над вітром ще не з'ясовано остаточно. Спостереження 1925 р. друкує Укрмет.

Крім того, у виданні Укрмету надруковано:

Педаєв „Сокращенные таблицы для вычисления влажности воздуха по психрометру Асмана“.

Обсерваторія підтримувала постійний контакт із Укрметом, головною геофізичною обсерваторією, Одеською астрономічною обсерваторією, Українською головною палатою мір і ваги, а особливо з науково-дослідною катедрою астрономії в Харкові. Їй обсерваторія давала свої приміщення й бібліотеку і почасти вносила в програму роботи, зв'язані з питаннями, які розроблялось у катедрі, в міру можливості давала свої приладдя для робіт аспірантів катедри. Обсерваторія видала багато довідок про погоду й кліматичні елементи різним державним установам; найчастіше запитували відомості установи залізничні, військові, судові й комунального господарства.

Євдокімов у президії Головнауки і в підготовчій комісії при Раднаркомі робив повідомлення в питанні про всесоюзність Головної Російської Астрономічної Обсерваторії в Пулкові і в питанні про характер робіт і становища обсерваторії в Миколаєві.

Остащенко - Кудрявцева командировано на Миколаївську обсерваторію. Педаєва командировано на пленум Головнауки до Києва, а в липні - серпні на кошти Укрмету в Ленінград для ознайомлення з роботами Слущкої обсерваторії; підчас цієї командировки відвезено до Слущка актинометр, частково виправлено й для нього визначено новий переводний множник.

Семілетова командировано до Слущкої обсерваторії для дослідження магнетних приладь.

Обсерваторія разом із катедрою астрономії працювала в справі організації всесоюзного з'їзду астрономів у Харкові, утворивши для цього окреме бюро. Бюро розробило положення про з'їзд, затверджене потім Головнаукою; Євдокімова в березні командировано до Москви на нараду в справі підготовки з'їзду, але обставини склались так, що з'їзд треба було відкласти на 1927 рік.

З серпня місяця були в закордонній командировці Євдокімов і Герасимович. Обидва брали участь у з'їзді Міжнародного Астрономічного Товариства в Капенгагені, при чому Герасимович зробив згадану вище доповідь „О системе звезд $B_0 - B_5$ “, потім знайомились із закордонними обсерваторіями. Потім Герасимович переїхав до Америки для робіт на Гарвардській обсерваторії.

Астрономічний відділ обсерваторії встановив зв'язок із більшістю закордонних астрономічних обсерваторій, через обмін роботами, але становище трохи затруднене для нього, бо роботи відділу друкується дуже повільно. З деякими інститутами встановлено особисті зв'язки через згадані командировки. Ці особисті зв'язки встановлено головним чином з обсерваторіями Берлін-Бабельсберг. Гамбург-Бергедорф, Потсдам, Геодезичним інститутом у Потсдамі. Далі з американських обсерваторій всі ці роки підтримувалося постійний контакт із обсерваторією Іеркес (університет у Чикаго), де як астроном працює О. Струве, що закінчив Харківський університет і починав астрономічну роботу на обсерваторії. Через допомогу Струве одержано від обсерваторії Іеркес неопубліковані матеріали до роботи про зірки $B_0 - B_5$. Далі встановлено зв'язок із Гарвардською обсерваторією, що її директор проф. Шеплі допоміг Герасимовичу одержати дозвіл на в'їзд до Сполучених Штатів Америки.

Хоч обсерваторія є тільки науковий інститут, все ж вона в міру можливости дає свої приміщення й приладдя для практичних занять студентів тих вузів, що не мають засобів для переведення потрібних для них занять з астрономії і метеорології або мають їх у недостатній мірі. Таким чином студенти ХІНО провадили на обсерваторії практичні заняття з астрономії під керівництвом Барабашова й почасти з метеорології під керівництвом Педаєва й Семілетова. Студенти геодезичного факультету геодезичного інституту провели всю літню практику з астрономії на обсерваторії під керівництвом Євдокімова й Остащенко - Кудрявцева.

Обсерваторія прийняла значну кількість екскурсій. Крім того, найсерйозніші члени астрономічного гуртка при музеї ім. Артема регулярно працювали під керівництвом Барабашова в обсерваторії.

Київська астрономічна обсерваторія

Директор обсерваторії — проф. С. Д. Чорний, астроном-спостерігач — М. П. Диченко, асистент — І. І. Ільїнський, асистент — Е. В. Лаврентьева, аспірантка обсерваторії — О. В. Фіалковська.

Всі співробітники обсерваторії та аспірантка досить добре знають укрмову.

Астрономічна обсерваторія має: 1) головний будинок обсерваторії; 2) флігель; 3) сторожку; 4) круглу башту рефрактора № 1; 5) башту № 2 для великого пасажного інструменту; 6 і 7) башти № 3 та № 4 для переносних інструментів.

Директор обсерваторії проф. С. Д. Чорний керував усією науковою, культурно-освітньою, адміністративною та фінансово-господарчою діяльністю обсерваторії та спостерігав великим десятидюймовим рефрактором та малою рурою Goerz'a зірки, планети, комети, сонце та вираховував свої спостереження й готував їх до друку.

Наслідком його праці 1925/26 р. були нижченаведені друковані наукові статті:

1. Лобачевського простір та небесний простір. (Записки Київського Інституту Народньої Освіти. Том І. 1926).

2. Occulations of Stars and Planets by the Moon, observed at the Astronomical Observatory, Kiew, in the year 1925 (Monthly Notices of the Royal Astronomical Society. Vol 86).

3. Beobachtungen des Kometen 1925 c (Orkisz) und des Nebels Dreyer N GC 3310 am Astronomischen Observatorium in Kiew (Astronomische Nachrichten. Band 226).

4. Beobachtungen der vier ersten Jupiterstrabanten am Astronomischen Observatorium in Kiew (Astronomische Nachrichten. Band 226).

5. Beobachtungen des Planeten Uranus und der Kometen 1925. und 1925 i am Astronomischen Observatorium in Kiew (Astronomische Nachrichten. Band 227).

6. Beobachtungen von Kometen und Kleinen Planeten am Astronomischen Observatorium in Kiew (Astronomische Nachrichten. Band 228).

7. Mikrometrische Beobachtungen des Planeten Neptun am Astronomischen Observatorium in Kiew (Astronomische Nachrichten. Band 228).

8. Проф. С. Д. Чорний надіслав свої спостереження сонячних плям та факелів проф. А. Wolfer'у до Цюриху для колективного обчислення та друку в „Astronomische Mitteilungen“.

Астроном-спостерігач М. П. Диченко спостерігав південниковим кругом планети, зірки та визначав час. Він також вираховував свої спостереження.

1925 — 26 року він надрукував:

Ceres, beobachtet um Kiewer Meridiankreise (Astron. Nachr. Band 225 — 228).

Асистент І. І. Ільїнський вираховував покриття зірок місяцем та таблиці.

1925—26 року він надрукував:

1. Ueber die Eindeutigkeit der Bestimmung einer parabolischen Bahn (Astron. Nachr. Band 226).

2. Resultate der Bearbeitung der in den Jahren 1924 und 1925 and der Kiewschen Sternwarte angestellten Beobachtungen von Stern und Planeten bedeckungen (Astron. Nachr. Band 228).

Асистент Е. В. Лаврентьева спостергала змінні зірки та покриття зірок місяцем. Вона також вираховувала і покриття зірок місяцем та помагала астрономові-спостерігачеві вираховувати меридіальні спостереження та провадила науково-популярні екскурсії.

В 1925—26 році в статті проф. Чорного надруковано два її спостереження покрить зірок місяцем.

Шість студентів спеціалістів: Фіалковська, Рудзький, Писаренко, Рибаків, Олевський, Шепелевич, вивчали астрономічне спостереження під керуванням проф. Чорного.

Наслідком цих практичних занять була наукова стаття: N. Rudzki.— V. Rybakoff. Perseidenbeobachtungen 1926 (Ästronomische Nachrichten. Band 229).

Виготовлено до друку: Annales de l'Observatoire de Kiew. Vol. V: Positions moyennes de 324 étoiles circumpolaires. 30 аркушів великого формату (in quarto).

Співробітники обсерваторії друкували свої наукові праці безплатно в журналах: 1) українському — „Записки КІНО“. 2) закордонних — „Astronomische Nachrichten“ та „Monthly Notices of the Royal Astronomical Society“.

В 1925—26 р. присилали свої наукові праці КАО безплатно нижченаведені обсерваторії: Leipzig, München, Lick, Jerkes, Lund, Strassburg, Copenhagen, Dearborn Obs, Washington, Greenwich, Hamburg, Königsberg, Johannesburg, Oxford, Mc. Cormick Obs, Paris, Toulouse, Lion. В свою чергу КАО надсилала закордон астрономічним обсерваторіям: Annales de l'Observatoire de Kiew. Vol. V та друковані наукові праці співробітників. Всю закордонну переписку провадив проф. Чорний.

Звіт Миколаївської астрономічної обсерваторії з 1 січня до 31 грудня 1926 року

До 26 квітня 1926 року Миколаївська обсерваторія була відділом головної російської астрономічної обсерваторії в Пулкові; з цього моменту вона перейшла у відання Наркомосу УСРР. В зв'язку з цим керував установою з початку року до зазначеного моменту зав. відділу пулковської обсерваторії Л. І. Семенів, з цього дня 15 серпня — Т. В. О. директора обсерваторії ад'юнкт-астроном Г. К. Циммерман, а потім директор обсерваторії Л. І. Семенів, що його офіційно призначено на цю посаду 10 липня 1926 року.

В основу нового порядку на обсерваторії покладено окрему угоду Наркомосу України з директором головної російської астрономічної

обсерваторії в Пулкові. Головний пакт цієї угоди в тому, що наукові роботи Миколаївської обсерваторії дається, регулюється й контролюється, як і раніш, від Пулковської обсерваторії, вона ж обирає науковий персонал Миколаївської обсерваторії, який затверджує Наркомюст України, що цілковито завідує господарчою частиною обсерваторії.

До 1 жовтня 1926 року особовий склад і умови його існування лишилися такі самі, які були й до того, як обсерваторію передано УСРР. З цього ж моменту обсерваторія має дві нові посади, а саме старшого астронома й діловода.

Особовий склад обсерваторії на 31 грудня 1926 року такий: Директор — Семенів; Ад'юнкт астроном — Циммерман; Обчислювачі — Семенова, Максимова и Моссіна; Діловод — Лучинський; Технічний персонал — один служник і один двірник.

Господарче становище обсерваторії протягом звітного року кращало, не зважаючи на те, що через раптовий перехід з одного відання в інше були втрати: з одного боку, невитрачені кредити по РСФРР довелось повернути; з другого боку, по УСРР кредити по більшості статей були дуже малі.

Однак зроблено деякий серйозний ремонт:

1. Зроблено баню, що обертається, на малу башту замість тієї, що зірвала її буря року 1921. Баня тепер має: дерев'яну основу на зразок восьмикутної призми, оббитої зовні бляхою. Обертається вона по старій коловій рейці на нових дванадцятьох роликах. Всі старі, дуже прілі дерев'яні балки й прокладки в самій башті викинуто й замінено на бетон.

2. В башті п'ятнадцятисантиметрового рефрактора старий поміст навкруги інструменту замінено поспіль підлогою, що сягає стін башти, завдяки чому користуватися інструментом стало багато зручніше.

3. Дуже пошкоджені ділянки бруку замінено на новий. Одно місце наново забруковано так, що легше підвозити камінне вугілля.

4. Заготовано дешицію дощок на ремонт підлоги в деяких кімнатах великого будинку.

5. Полагоджено калориферну піч великого будинку.

Фрайбергів пасажний інструмент

Регулярні спостереження на пасажному інструменті провадилось протягом звітного року, лише щоб перевіряти годинника, що конче потрібне було як самій обсерваторії та чужороднім експедиціям, що на ній працювали, так і іншим установам, які зверталися з цим.

Інструмент потроху готували до спостережень нового фундаментального каталогу зір. Протягом літа наново обшито обидва його стовпи й

стовп північної міри, тому, що дерев'яні частини старих обшивок поточили шашлі, і вони ледве держалися на місці. У зв'язку з цим спрощено й оновлено електричну проводку по стовпах. Всі частини її, що раніш проходили попід підлогою, через що зазнавали впливу підвальної вогкості, виведено назовні. Також полагоджено підлогу в башті. Ф. О Мос-сін вичистив безлічний мікромметр і відновив у ньому сітку ниток, бо стара дуже попсувалась.

Розпочато радикальне перероблення апарату, за допомогою якого перекладається пасажний інструмент. Досі перекладати можна було лише з горизонтального стану труби, при чому саму трубу доводилося підіймати гвинтом дуже високо, щоб не зачепити нею довколишні прилади. Після перероблення апаратом можна було користуватися, хоч прямовисно стоятиме труба. А тому не доведеться підіймати її так високо, бо в стані прямовисному вона взагалі нічого не чіплятиме. Визначаючи колімацію, не треба буде серед роботи прибирати всю машину під підлогу, а потім знову діставати звідти. Отже, перебудовання перекладочного апарату полегшить та значно прискорить роботу з ними, а крім того, можна буде вживати живосріблого горизонту визначати одночасно похилість і колімацію. Виконує роботу перероблювання апарату Ф. О. Моссін.

Годинник Ріфлер № 12 цілий рік ішов бездоганно. За цілий рік коливання добового ходу не виходили за межі $+ 0^s.16$ та $+ 0^s.30$. Можливо, тут мало вплив те, що тск через годинника перепускалося лише в час самих спостережень, а останній час був розімкнутий. Завдяки цьому зменшувався нагар на контактах переривача, а тому можливість впливу прилипання контактів на хід годинника була менша.

Крім визначення поправок годинника на пасажному інструменті, різно досліджував мікромметр, визначував ціни поділів мікрометрів, міри й ціни поділу рівня.

Г. К. Ціммерман і далі спостерігав зорі малого каталогу, що його почато складати минулого року і закінчив їх.

За звітний рік він спостерігав :

Зір каталогу	1442
Визначення інстр. помилок	24
Визначення рьона	4
Визначення ціни поділу рівнів	5

Таким чином цей каталог, що його почато складати у травні місяці минулого року, закінчено в липні звітного року, при чому кожную зірку пересічно спостерігалось 12 разів замість 8, як намічалось, а це подає нам надію одержати добре порівняння старої системи схилянь, що дав інструмент, із системою, яку він дає після перероблення.

Обчислюється ці спостереження під орудою самого спостерігача, при чому до кінця звітного року в усіх десяти журналах вилічено пересічні з відраховань мікр скопів і пересічні з відраховань мікромметра. У чотирьох журналах цю роботу зробила В. К. Гончерук (за час із 1 травня до 15 серпня), а в шести журналах — О. А. Моссіна. Г. К. Цім-мерман проконтролював ці обчислення в п'яти журналах.

Приведення на видне місце для цих спостережень передано на обчислення до лєнінградського відділу Пулківської обчислювальні.

Роботи по редакції каталогу схилєнь 1915 року, провадилося безупинно. За звітний час зроблено:

а) Закінчено обчислення приведєнь на середнє місце, а саме: Т. С. Семенова проконтролювала поспіль усі $\lg a'$, $\lg b'$, $\lg d'$ для південних (миколаївських) зір каталогу, $\lg c'$ переобчислено знову; таблиці ці порівняно з примірником, що був, а потім у раніш обчислєних приведеннях поправлено всі помилки, що вийшли через неправильні логаритми a' , b' , c' й d' ; перевірено відповідність чисел місяців на листах раніш обчислєних приведєнь для років 1914, 1915, 1916, 1918 й 1919 з числами в спостережних журналах; вивірено приведення для 1918 й 1919 років; складено таблицю обліку власних рухів зір і обчислено поправки приведєнь за ці власні рухи для 1914, 1915, 1916, 1918 й 1919 років; обчислено невведені раніш поправки за річні зміни $\lg a'$, $\lg b'$, $\lg c'$ й $\lg d'$ для 1914, 1916, 1918 й 1919 років; обчислено приведення на виднє місце по простому сходу для всіх білябігунових зір і на них обґрунтовано поправки Фабріціуса для схилєнь. О. А. Моссіна проконтролювала приведення на виднє місце для 1918, 1919, 1920 років; проконтрольовано поправки за власні рухи для 1914, 1915, 1916, 1918 й 1919 років. М. К. Максимова закінчила початі минулого року приведення на виднє місце для 1918 й 1919 років.

б) Закінчено всі обчислення в спостережних журналах, а саме: Т. С. Семенова проконтролювала обчислення відрахowań мікроскопу, мікрометра, рівнів, приведєнь на меридіан, поправок за поділи кола й т. інш., а також рефракцію для спостережень 1920 й 1921 років (зошити Б. К. Заліського №№ 18, 19, 20, 21 і почасті 22). М. К. Максимова проконтролювала всі вищезазначєні величини в журналах. Б. П. Кудрявцева (зошити №№ 28, 29, 30, 31, 32, 33) обчислила їх у журналах Б. К. Заліського (зашити №№ 17, 18, 19, 20, 21 і почасті 22). О. А. Моссіна дещо обчислила в журналі №№ 22 Б. К. Заліського.

Т. С. Семенова виготовує каталог 1915 року з усіма величинами, потрібними редукувати спостереження, якого до цього часу в обсерваторії не було.

По закінченні всіх рєдукцій у журналах спостережень розпочато вивіряти вже написані великі аркуші, на яких обчислення каталогу доведено до видимих схилєнь. З цієї роботи Т. С. Семенової закінчується 1914 рік (зроблено 60 аркушів) і М. К. Максимової — вивіряється 1915 рік (зроблено 22 аркуші).

П'ятнадцятисантиметровий рефрактор

Протягом звітного року інструмент приготовано для систематичної роботи. В мікрометрі натягнуто нову сітку ниток, самого його, так само, як і об'єктив, вичищено. Весь інструмент наново пофарбовано. Цю роботу виконав Ф. О. Моссін. Щоб освітлювати поле зору труби міським током, у башті поставлено невеличкий трансформатор. Отже, освітлення

інструменту, якого не було кілька років, знову налагоджено. Башту опоряджено потрібними меблями.

В найближчий час передбачається розпочати систематичне спостереження затьмарень найближчих супутників Юпітера, щоб накопичити матеріал для міркувань у питанні про нерівномірне обертання земної кулі довкола своєї осі. Так само передбачається широко використати інструмент для спостережень зоряних покрить то - що

Геодезичні роботи

З початку травня й до кінця листопада звітнього року на обсерваторії гостювала експедиція військово-топографічного управління (з Москви). Вона встановила на обсерваторії свій радіоприймач і визначувала різницю довгот поміж нашою обсерваторією та кінцями Гомельської й Переяславської геодезичних баз тригонометричної сітки Пулково — Миколаїв. Працювали військові геодезисти Н. К. Мельников, Ч. Ю. Вітоженець і А. В. Мазаєв за відповідного штату радіотехників. У другій частині роботи експедиція для контролю користувалася нашим нормальним годинником Ріфлера, що працював без посередництва реле на їхній хронограф який встановлено у великому будинку.

Коли 1913 року переносили на інше місце камінні ворота обсерваторії, знищили марку, висоту якої над рівнем моря подано у відомій книзі Рильке. Висота ж марки на пірамідці збудованій у дворі обсерваторії року 1901, була невідома, не вважаючи на шукання в архіві обсерваторії й опитування людей, які, здавалось, могли знати що-небудь про це. З нашого прохання військово-топографічне управління відрядило військового геодезиста Боголюбова, який усередині вересня зв'язав згадану нашу марку з іншою міською маркою, що за неї згадується в книзі Рильке. Результатів ще не маємо з Москви.

З 30 вересня до 4 жовтня експедиція Полтавської гравіметричної обсерваторії в складі Т. А. Гуга й П. І. Михайловського гойдала маятники в підвалі обсерваторії.

З 19 до 26 жовтня там само гойдав маятники військовий геодезист А. Л. Тхоржевський.

Культурно-освітня робота

За прикладом попередніх років обсерваторію відвідували екскурсії — робітники, військові й школярі. Цього року дійшли згоди з політосвітою, екскурсійне бюро якої видавало квитки на відвідування обсерваторії лише на ті дні, що встановлював розклад, складений одразу на ціле літо. Зрозуміло, що, крім цих планових екскурсій, доводилося приймати ще й деякі інші.

Українізація

Виконуючи декрети про обов'язкову українізацію установ, усі службовці обсерваторії з листопада місяця розпочали систематичне вивчення

української мови, запрохавши для цього своїм коштом викладача. Крім двох двогодинних лекцій викладача на тиждень, кожен із них вимушений був чимало часу витратити на це й дома. Навчання продовжуватиметься, напевно, не менше як п'ять місяців. Листовні зносини з українськими установами майже цілком провадиться українською мовою.

Бібліотека

У вересні й жовтні 1926 року розпочато загальну перевірку й складання каталогів бібліотеки. Разом із тим по-новому розміщено книги по шахах, при чому лишали вільне місце на полицях, розраховуючи на поновлення бібліотеки новими книжками. З книгозбірні викинуто величезні купи каталогів різних видавців та книгопродавців, що накопичилися з сорокових років минулого століття, а також силу чужоземних видань із сільського господарства, архітектури та інших далеких нашої установи дисциплін. Все це складено в окреме помешкання. Складено карткові каталоги, за предметами та за абеткою, на книги й на брошури.

Звіт Одеської державної геофізичної обсерваторії за 1925 — 26 рік

Одеська державна геофізична обсерваторія має метстанцію другого розряду, яка міститься в місті в будинку ІНО.

Персональний склад обсерваторії:

Директор — проф. І. Я. Точидловський.

Геофізики: проф. М. А. Аганін, М. М. Акімович, А. Ф. Полль.

Спостережники: І. М. Абрамов, Е. М. Вітвицький, О. П. Захарова, Н. К. Рудановська.

Вирахівники: Е. М. Акімович, Н. І. Барбаумов, Н. І. Іванова, О. М. Лазаревич.

В 1925 — 26 році аспірантів при обсерваторії не було.

Обсерваторія міститься поза містом, де має будівлі: а) головний корпус, б) хемічний павільйон, в) абсолютний павільйон для абсолютних магнетових спостережень, г) астрономічний невеликий павільйон, ґ) пілотний павільйон, дерев'яний актинометричний павільйон, е) службовий корпус, де живуть доглядач та сторож, є) кам'яну школу, ж) дві дерев'яні школи, з) підземелля для магнетових варіаційних інструментів та і) одну кімнату в місті, в будинку ІНО, де міститься міська станція.

Науково-дослідча праця обсерваторії

Спостережники акуратно й ретельно провадили спостереження за поширеною програмою, допомагали геофізикам при спеціальних дослідженнях останніх. Вирахівники обчислили за цей час увесь матеріал.

Геофізики проф. М. М. Аганін керував магнетовою зйомкою на берегах Озівського моря; обрахував усі польові спостереження та

склав мапу магнетових елементів для надчорноморського району. Крім того, встановив електрограф для запису потенціалу повітря, збудував новий актинограф та дав нову методу для визначення вогкості ґрунту — методу, якої тепер уже вживають на Одеській досвідній станції.

Геофізик М. М. Акімович, з дозволу Укрнауки, був у командировці в Ленінграді в головній геофізичній обсерваторії, де вивчав синоптику під керівництвом проф. Мультановського. Повернувшись до Одеси, Акімович перевів актиметричні спостереження, поставив актинограф Савіонова й далі удосконалювався в синоптиці. Акімович, не маючи змоги, через відсутність в обсерваторії радіостанції, провадити синоптичну роботу в обсерваторії, брав найближчу участь у передбаченнях погоди, що давав Надчорноморський відділ Укрмету. Протягом минулого року збирав та обробляв матеріали що до опадів Одеського району. Нарешті, з доручення Курупру Акімович улаштував метстанції на лиманах та в курорті Лузинівка.

Геофізик Поляль був зайнятий переважно перевіркою таблиць та обрахунів вирахівників та спостережників.

Директор обсерваторії І. Я. Точидловський, крім загального керування працею обсерваторії, провадив дослідження верхніх шарів атмосфери за допомогою кульпілотів. Розробив матеріал що до клімату Одеси та вживав усіх заходів, щоб підвищити продукційність обсерваторії.

Для нормальної наукової роботи бракувало робочих рук: наявний персонал обсерваторії був дуже перевантажений. Напр., директор мало не 50% свого часу віддавав майстерні та канцелярії; одному з вирахівників, крім прямих обов'язків, доручено вести бібліотеку; другому — діставати грошей у фінвідділі та складати фінансові звіти; один із геофізиків допомагає в реперації приладдя, другий має обов'язки завхоза й т. д. Все це дуже перешкоджає науково-дослідчій роботі. Далі неможливість улаштувати магнетовий відділ поза межами впливу трамваю потребує від робітників величезного напруження, а наслідки виходять із цього дуже невеликі: ми можемо дати віковий хід елементів земного магнетизму й не маємо ніякої змоги дати добовий (перешкоджає трамвай). Відсутність закордонної літератури також відбивається на розвитку роботи обсерваторії.

Обсерваторія в цілому не бере участі в педагогічній праці, але окремі співробітники працюють по вузах на посадах професорів або викладачів.

Що до зв'язку з виробництвом, то нема такої галузи державного господарства, яка б так чи інакше не користувалась із здобутків обсерваторії: моряки, військові, повітряні шляхи, залізниці, нарсуди, сільські господарі, садівники, городники, пивовари і т. інш.

Виготовлено до друку: „Клімат Одеси“, близько 5 арк.; „Літописи Одеської обсерваторії“ за 1926 рік, 8 арк.; „Опади Одеського району“ близько 2 арк.; „Метеорологія для с.-г. інститутів“, близько 15 арк.; „Магнетова зйомка Одеського району“, близько 2 арк.

В 1925-26 році обсерваторія друкувала: „Бюлетені обсерваторії“, 13 випусків; „Надзвичайна злива та град в Одесі“; „Магнетові елементи Одеси“ (це надруковано за кошти, призначені на наукові витрати); „Клімат Одеси“ (короткий витяг з 60-річних спостережень)— надруковано у „Вістях Одеського с.-г. інституту“; „Про росу“— в „Метеорологическом Вестнике“.

Із закордонними обсерваторіями поки зв'язок невеликий. Нині закінчено друкуванням „Бюлетені обсерваторії“ за 1925 рік. Обсерваторія вже заручилася згодою „Общества культурной связи с заграницей“ в Москві розіслати наші бюлетені в 200 закордонних обсерваторій. Сподіваємося, що всі відгукнуться та почнуть, як це було до війни, надсилати свої праці та твори до бібліотеки обсерваторії.

З числа співробітників обсерваторії мав командировку тільки М. М. Акімович до Ленінграду, де в головній геофізичній обсерваторії він детально ознайомився з методами передбачати погоду, особливо з методом Мультановського що до передбачання на великий термін наперед.

Річний звіт Київської метеорологічної обсерваторії за 1925-26 рік

Київська метеорологічна обсерваторія складається з: а) власне обсерваторії (метеорологічна, аерологічна та евапориметрична станції); б) кабінету фізичної географії.

Персональний склад КМО

а) Директор — академик Срезневський.

б) Старший геофізик і заступник директора в справах адміністративно-господарчих Половко.

в) Старший лаборант Баранова.

г) Старший лаборант Срезневський.

г) Старший лаборант Нічкевич,

д) Лабораторний служник Мукосій.

е) Технічний співробітник (бухгалтер-діловод) Кречетович.

є) Молодший лаборант Імшенецький.

До складу КМО входять:

а) Кабінет фізичної географії, в якому зберігається частину музею обсерваторії, закордонні видання, що вступали й вступають до бібліотеки обсерваторії. Кабінет має над собою спеціальну башту, де встановлено анемограф і геліографи. Звідти ж випускається пілот-балони.

б) Аерологічна станція, на якій провадиться випуски пілот-балонів для вивчення вітру у вільній атмосфері. Звітного року випущено понад 170 балонів.

в) Евапориметрична станція, що на ній робиться випробування евапориметрів нової конструкції акад. Срезневського.

г) Бібліотека, що нараховує більш як 6000 томів видань центральних метеорологічних установ, так союзних, як і закордонних.

Науково-дослідча праця КМО

Київська метеорологічна обсерваторія, що є базою роботи катедри геофізики, в кінці 1925 року остаточно виділилась із ІНО і є у віданні Укрнауки.

В кінці 1926 року зараховано на аспірантів: Солопка О. О., Нічкевич О. Н., Плесконосову М. В., Бєборикову М. І. та Корхова М. Ф. Праці кандидатів на аспіранти відбувалися протягом усього звітного року, при чому щотижневі збори відвідували також кілька товаришів із складу Укрмету.

Приїжджі метеорологи проф. Педаєв Д. К., проф. Бастамов С. Л. (із Москви), М. М. Салабінін та інші також брали участь у зібраннях обсерваторії й робили доповіді. Найактивнішу участь після директора, акад. Б. І. Срезневського, що робив доповіді на кожному засіданні, виявили: ст. геофізик І. К. Половко, згадані Федоров. Нічкевич і постійні співробітники УАН Журавська Н. П. і Колосова-Петрова С. Н.

Наукові роботи директор і обсерваторії, акад. Б. І. Срезневського.

1. Читання лекцій та доповідей переважно з метеорології та термодинаміки на зібраннях і керування працею аспірантів.

2. Критичне вивчення творів із геофізики докторанта проф. Віткевича.

3. Розроблення спостережень із актинометрії, що провадили Колосова-Петрова, Нічкевич та інші співробітники разом.

4. Участь у розробленні матеріалів 1924 року що до вегетації вівса, які зібрав О. В. Федорів на Батіївській горі. Склав рецензію про це питання для з'їзду в досвідній справі в січні 1926 року, а також після спеціального засідання в УАН 30 грудня 1926 року.

5. Надрукування статті „Le Musée de l'observ“, де дано реєстр і короткі вказівки на досягнення останнього й минулих років.

6. Керування роботами В. М. Імшинецького у зведенні й характеристиці кліматичних даних для Києва за 42 роки. Закінчення друкування ознак посушності: друкування даних для вітру — січень і лютий.

7. Закінчення розроблення теорії ознак посушності разом із теорією „характеристики“ установленням двох теорем, ще неопублікованих, що стосуються ознаки Корню та доказу непристосованості коефіцієнту кореляції (r) до оцінки точності рішень, що їх добуто за допомогою рівнянь регресії. Погодження величин вирахованих та спостережених визначається величиною коефіцієнту кореляції r^2 , який менший від r , бо $r < 1$.

Старший геофізик І. К. Половко ніс на собі значну частину організаційної роботи по обсерваторії і, крім того, представив такі доповіді й роботи:

1) Про одиниці світової й калоричної радіації та мірювання розсіяної радіації з фотоелектричним фотометром.

2) Про атмосферні розрядження (реферат праці R. Bureau).

3) Про будову горішніх верств атмосфери (субстратосфера).

4) Про рух паровидної води в ґрунті.

5) Праці Ялтинського тубінституту в медичинській метеорології.

6) Ізонотида та їх кліматологічний зміст.

Асистент Нічкевич О. Н. протягом 1926 року проводила актинометричну частину роботи обсерваторії й обчислювала суми сонячного тепла за допомогою актинометру Міхельсона й геліографу Кемпбеля. Наслідки цієї праці за вегетаційний період (з 1 березня 1926 року по 1 листопада 1926 року) друкувалося в „Декадному Бюлетені Укрмету“, при чому підчас виїзду О. Н. Нічкевич із Києва з 1 вересня по 1 жовтня ці суми обчислював директор обсерваторії та аспірант І. Б. Срезневський. В кінці року О. Н. Нічкевич працювала над вивченням атмосферних розряджень і шумів за допомогою радіо, для чого пройшла стаж на київській прийомній радіостанції Укрмету.

На наукових зібраннях обсерваторії зробила такі доповіді про свої роботи :

1. Читання лент геліографу Кемпбеля з актинометричного погляду.
2. Градування геліографу Кемпбеля.
3. Праці з актинометрії й дозировка калорій в Ялтинському тубінституті.

В журналі „Погода й життя“ надрукувала статтю : „До питання про вивчення сонячної радіації і градування геліографів“. В раді Укрмету зробила доповідь : „Про атмосферні розрядження та їх звязок з атмосферними заколотами“.

Асистентові І. Б. Срезневському, крім участі в метеорологічних спостереженнях, доручено разом із І. К. Половко провадити аерологічні спостереження за пілот-балонами. Він також заступав І. К. Половко і О. Н. Нічкевич у їхній роботі.

І. Б. Срезневський виготовив доповідь про розподіл опадів на земній кулі й демонстрував карту опадів.

Асистент М. І. Баранова брала участь у метеорологічних спостереженнях, працювала з актинометром Савінова ; подала два реферати в питаннях розсіяної радіації й нічного випромінювання.

Асистент В. М. Імшенецький секретарював на засіданнях геофізичної комісії УАН і на наукових зборах обсерваторії. Працював над змінністю з дня на день температури повітря в Києві, що має значіння для здоров'я людности (1883—1926 р. р.); складав таблиці частоти й напрямку вітру в Києві за 1885—1926 р. р.

Описав температурну аномалію листопада 1926 року, що надруковано її в „Декадному Бюлетені Укрмету“. Подав дослідження про надзвичайно теплий і сухий листопад 1926 року—цю працю акад. Срезневський рекомендував для друку у виданнях УАН.

Працювати В. М. Імшенецькому довелося у несприятливих матеріальних умовах через малу зарплатню.

Співробітник С. М. Колосова-Петрова працювала паралельно з О. Н. Нічкевич на Батіївій горі (три кілометри містом) над визначенням приходу енергії від сонця. В цей час С. М. Петрова працює в Москві в Державному Геофізичному Інституті, як аспірант. Порівняння

наслідків спостережень на обсерваторії й на Батієвій горі виявили різницю в прозорості атмосфери в місті й поза містом, що досягає 20%.

В остаточному вигляді матеріал буде подано до друку після перевірки актинометрів, для чого один із них відправлено в Москву до проф. Міхельсона.

Аспіранти: О. О. Солопко працює в галузі с.-г. Метеорології, а саме в питаннях водного режиму ґрунту, а також теплового й світового балансу. На підставі студіювання літератури зробив в обсерваторії доповідь: „Про рух води в ґрунті“. В цей час працює над тепловим режимом ґрунту з приладом автоматичного зрошення Коренева.

О. Н. Нічкевич перейшла 1 жовтня 1926 року із співробітників обсерваторії в аспіранти й виявляє велику активність.

М. В. Плєсконосова працювала над хвилями холоду, виготовила більш як п'ятдесят карт із детальною розробкою синоптичної ситуації, з перетином циклонів по вертикальному напрямку то-що. Тепер ще працює над вивченням середземноморських циклонів та впливу їх на погоду на Україні (довідь у раді Укрмету). Працюючи в бюро синоптики Укрмету, вивчає новітні методи прогностики й робить паралельні прогнози.

М. І. Боборикова подала реферат: Кататермометр і його використання для умов комфорту. Знайомилась із класичними мемуарами, й новинами літератури з фізики та метеорології.

М. М. Корхов прийшов із багатим матеріалом, що його зібрав у Гур'іві, що до лоції П.-С. Каспійського моря, а також із досвідом у загальній метеорології та аерології з роботи в Главмет'і за час війни. Прагнення його прямують тепер у бік агрометеорології.

Нормальній праці обсерваторії в 1925—26 році перешкоджала відсутність асигнувань на аспірантуру, несвоєчасне одержання й невідпуск коштів на придбання низки інструментів із-за кордону, невідпуск коштів на друкування робіт обсерваторії, недостача командировочних сум.

Педагогічна праця була в читанні лекцій і в демонструваннях для студентів ІНО по двох циклах.

Обсерваторія брала участь у роботах Київської досвідної станції так шляхом консультації, як і організацією спільних засідань наукових співробітників станції, обсерваторії і кіл спеціалістів із Укрмету, ССУ Цукротресту то-що.

Зв'язок із Управлінням української метеорологічної служби (Укрмет) підтримувався спільними засіданнями геофізичної комісії УАН і ради Укрмету.

Обсерваторія наслідки своїх спостережень що-дня надсилає до всіх метцентрів Союзу — Ленінград, Москва, Київ. (Укрмет) і Теодосія (Гімецентр).

До друку виготовлено: 1. Спостереження обсерваторії за 1926 рік (4 арк.).

2. Б. І. Срезневський. — Курс метеорології (20 арк.).

3. Б. І. Срезневський. — Програма з метеорології з показником літератури (подано влітку до Харкова для друку).

4. Спостереження обсерваторії за роки 1915 — 1923, що їх до цього часу не видруковано, виносять 12 — 15 арк.

5. Окремі роботи співробітників та аспірантів — 4—5 арк. За 1925—26 рік надруковано:

1. „Le Musée de l'obs. Mét. de Kiev“ в „Записках Фіз. — Мат. Відд. УАН“. Акад. Б. І. Срезневський.

2. Спостереження обсерваторії за 1924 рік у виданнях Укрмету.

Обсерваторія регулярно одержує видання від центральних метеорологічних організацій Німеччини, Естонії, з Північної Америки (Weather Bureau), з Південної Америки (Мехіко), від Індійської служби (Manila), з Батавії то-що, з Японії (Токуо, Кове) то-що. Також від окремих обсерваторій Азії, Америки, Європи, Австралії—разом 30—35 установ. Директор обсерваторії провадить живий обмін кореспонденцією з авторитетами метеорології Європи: Керрен (Грац), Фоккер (Berlin).

Мейер (Рига), з редакцією „Monthly Weather Review“ то-що.

Командировки коштами обсерваторії обмежено за браком коштів виїздом директора обсерваторії до наукових центрів Москви, Ленінграду й до Харкова.

Співробітник І. Б. Срезневський зробив подорож до Москви для перевірки актинометру.

Звіти садів

Звіт Харківського Ботанічного Саду з 1 жовтня 1925 до 30 вересня 1926 року

Харківський Ботанічний Сад займає коло 9 дес. площі. На території саду є: 1) оранжереї, загальною площею в 694 кв. м., де містяться колекції помірною, субтропічного та тропічного клімату; 2) парники для культур; 3) ділянка для експериментальних дослідів та 4) значна територія з повітряними культурами. На території повітряних культур є такі відділи: систематичний (флора України), біологічний, екологічний (рослини суспільства України), дендрологічний, відділ медичних та технічних рослин.

При саді є величезний гербарій, один із найбагатіших та найцікавіших не тільки на Україні, але й узагалі в Союзі, бо в ньому переховується рослини всієї земної кулі (всього коло мільйону гербарних екземплярів та коло 60.000 видів). До складу цього гербарію входять такі окремі гербарії: Турчанінова (тут переховується рослини з усього світу), Черняєва, Щеглеєва, флори Союзу, флори України, флори Харківщини, різні криптогамічні гербарії (водорості, гриби, обрісники та мохи) і т. інш. Помешкання гербарію, на жаль, дуже мале, і коло половини його експонатів переховується в будинку Ботанічного корпусу Харківського ІНО; не вистачає також шахов та лабораторного умеблювання. За звітний термін провадилось технічне впорядкування переважно українських матеріалів.

З 1921 року при саді розпочато організацію спеціальної ботанічної бібліотеки, яка що-року поповнюється українськими, російськими та закордонними виданнями (ботанічні журнали та неперіодичні видання, окремі книги у спеціальних питаннях).

В останньому році за головною участю консерватора гербарію саду зібрано насіннєвий матеріал у кількості декількох сот видів, список яких (*Index seminum, que Hortus Botanicus Charkoviensis pro mutua commutatione offert*, 1926) надруковано та розіслано до установ СРСР за кордон. Року 1926 в обмін на насіннєвий матеріал Харківський ботанічний сад (*Index sem., quae H. B. Ch. pro mutua comm. Lff. 1925*) одержав значну кількість насіння (коло тисячі пакетиків) від ботанічних установ СРСР та переважно з-за кордону.

Персонал саду.

Штатний персонал саду складався з таких осіб: директор саду — проф. Л. Шкорбатов, учений садовод — І. Філіпшин, консерватор гербарію — Е. Лавренко, діловод, садівник, садові робітники (4 особи), двірник, грубник та конюх.

Науково-дослідча діяльність.

В гербарії обробляли матеріали що до флори України різні особи, переважно співробітники науково-дослідчих кафедр та Бот. Секції С.-Г. Наук. Ком. Укр. та окремі особи з м. Харкова та інших міст Союзу.

Штатний персонал саду працював над такими питаннями:

Директор Саду (проф. Л. Шкорбатов) відповідно до своєї спеціальності вивчав рослинність мікроорганізмів у системі річок Лопані, Уд та Дінця, з головним завданням — вияснити водочистну здатність текучих водоймищ околиць м. Харків.

Консерватор гербарію (Е. Лавренко) обробив матеріали що до флори та рослинності Донецького кряжу та Дніпрового Низу. Працював над питаннями геоботанічного районування України.

Особи, що перебувають у м. Харкові, працювали над такими питаннями:

В. Андреїв (проф. ХСГІ) обробляв род *Fagaceae*, *Betulaceae*, *Salicaceae* флори України.

О. Волоховська (асистент Харк. Вет. Інст.) обробляла свої збірки рослин в околицях м. Харкова.

Н. Десятова-Шостенко (зав. Бот. Відд. Наук. Степов. Ст. в Асканія-Нова) обробляла гербарні матеріали з Асканії-Нова та род. *Borraginaceae* та *Labiatae* Укр. фл.

М. Клоков (наук. співроб. науково-дослідчої кафедри ботаніки) обробляв гербарний матеріал з Маріупільської округи та деякі критичні форми з родин *Caryophyllaceae*, *Polygonaceae*, *Compositae* укр. фл.

М. Котов (наук. спеціаліст С.-Г. Наук. Ком. Укр.) обробляв гербарний матеріал, що він зібрав по річках Інгул та Інгулець та род. *Scrophulariaceae*, *Violaceae*, *Cruciferae* укр. фл.

А. Кузьменко (наук. спеціаліст Бот. Секції С.-Г. Наук. Ком. Укр.) робив літературні та гербарні розвідки що до культурних рослин Укр.

Ф. Левин обробляв род. *Malvaceae* укр. фл.

В. Михайловський (проф. ХІНО та Харк. Вет. Інст.) робив гербарні розвідки.

Г. Неїченко (наук. спеціаліст Бот. Секції С.-Г. Наук. Ком. Укр.) переводив літературні та гербарні розвідки що до бур'янових рослин Укр.

С. Постригань (аспірант наук.-досл. кафедри застос. Бот.) обробляв гербарний матеріал зібраний по деяких лісництвах України.

О. Прянішніков обробляв гербарний матеріал з острова Тендера.

А. Резцова — гербарні розвідки.

М. Центілович (співроб. Стазри) — гербарні розвідки.

Особи, що приїздили до Харкова з інших місць України та Союзу, працювали над такими питаннями:

Г. Дохман (Москва) — гербарні розвідки що до флори цілин Старобільщини.

С. Дзевановський (Симферопіль) — обробляв критичні форми півдня України та Криму.

О. Гросгейм (Тифліс, ботаник Тифл. Бот. Саду) — обробляв род. Crassulaceae, Quagraceae, D r s a c a s e a e та ін. укр. флори.

О. Єльяшевич (Дніпропетровськ, виклад. Дніпропетр. ІНО — гербарні довідки по род. S u r e g a c e a e та C r u c i f e r a e.

С. Іллічевський (Полтава) — обробляв критичні форми флори Полтавщини.

А. Порецький (Ленінград, співробітник геобот. відд. Головн. Бот. Саду) — ознайомлювався з гербарними матеріалами з Дніпрового Низу.

О. Фомін (акад., Київ) — обробляв P e r i d o p h y t a G y m n o s p e r m u e Укр.

Для обробки, на запрошення окремих учених, надсилали гербарний матеріал з саду до Києва, Москви, Ленінграду та закордону в Німеччину (Berlin · Dahlen) та Швейцарію (Schaffhausen).

На території саду з участю вченого садовода І. Філіпішина переведено такі досвідні роботи:

1. Зав. Від. Селекції Харк. Обл. С. - Г. Досвід. Ст. О. Гельмер по вегетативному розмноженню цукрового буряку (роботу переведено за технічною допомогою студентів ХСГІ).

2. Укр. Відд. Всесоюзн. Інст. Прикл. Ботаники по вирощуванню колекції баштаних та городніх рослин з Туркестану.

3. Бот. Секція С. - Г. Наук. Ком. Укр. (під керуванням агр. Б. Ен к е н а) по акліматизації кенафа та досвіди над олійним сонячником.

Науковий персонал саду, а також узагалі особи, зв'язані з науковою діяльністю саду, публікували свої дослідчі роботи в різних наукових органах України, Союзу та закордону. Тепер у вищезгаданих осіб є матеріалів до друку (науково-дослідчі роботи) коло 25 — 30 аркушів.

Науково та учбово-показова діяльність.

Як науково та учбово-показова установа, ХБС, подібно до минулих років, ставив за своє завдання, по зможі, відповідати на запитання різних кіл населення, як місцевого, так і позамісцевого. За звітний рік сад одвідувало коло 2.000 осіб, а саме: студенти вузів, технікумів, учні профшкіл та шкіл соцвиху, комсомольці, піонери, службовці та робітники різних профорганізацій.

В педагогічній праці сад брав безпосередню участь своїми колекціями і в оранжеріях, і в повітряних культурах. Всі ці колекції пристосовано для завдань викладання (систематичні, екологічні та інші). Крім того, Харківський ботанічний сад давав матеріали для практичної праці з систематики, анатомії та дендрології для вузів, технікумів, а також шкіл профосу та соцвиху. На території ботанічного саду переведено практичні роботи з садівництва та дендрології із студентами ХСГУ і з систематики рослин — із студентами ХІНО.

Господарська діяльність ботанічного саду та його найважливіші потреби.

За звітний рік Харківський ботанічний сад продовжував свою роботу по відбудуванню оранжерій, що за минулі роки значно зруйнувалися. Особливу увагу звернуто на відбудування оранжерій для вигонки та розмножування рослин, де збудовано великий басейн, пристосований для тропічної водної рослини *Victoria regia*. Згадану рослину передбачається виплекати на осінь біжучого (1927) року. Крім того, зроблено ґрунтовний ремонт опалення оранжерій. На території саду зроблено : 1) перекид ґрунту для поліпшення ділянки з пісковою рослинністю України ; 2) спеціальну скельну горку для альпійської рослинності, розсадженої на належних місцях.

На жаль, робота поліпшення тих чи інших відділів саду затримується через недостатчу коштів.

Звіти ботанічних садів

Звіт Київського державного ботанічного саду

Київський державний ботанічний сад має:

1. 10 оранжерій з тропічними та субтропічними рослинами.
2. Лабораторію з двома відділами: а) систематико-морфологічним і геоботанічним та б) цитолого-ембріологічним.
3. Бібліотеку, що складається з ботанічних часописів та ботанічних монографій систематичного та фітогеографічного змісту.
4. Гербарій, що своєю чергою поділяється на такі відділи: загальний гербарій усіх країн, гербарій Монтрезора, гербарій Жилібєрта, гербарій Роговича, гербарій кол. „Юго-Зап. Края“, гербарій України, гербарій Кавказу і Криму, гербарій Австро-Венгрії, гербарій *Florae Rossicae*.
5. Парк на 22 $\frac{1}{2}$ десятинах, що складається, головним чином, із чужоземних порід (американських, китайських, японських, сахалінських, туркестанських, східно-азійських та європейських).
6. Систематичний відділ (*École*), де зібрана по родинях зілляста рослинність, як матеріал для різноманітних дослідів у різних галузях ботаніки.
7. Насадження альпійських рослин, де зібрано флору альпійських висот Європи та Кавказу.

Персональний склад установи: завідувач саду — акад. О. Фомін, учений садівник — Е. Гонбаум, науковий співробітник — А. М. Окснер, садівник Ю. Рубахівський, некваліфікований служник садівництва — Л. Сергієнко, кваліфікований служник-преparator М. Дубовик, практикант — Д. Вердеревський, а також рахівник-діловод, двірник, конюх, нічний вартовий і палівник.

Науково-дослідча праця

Завдання Київського ботанічного саду такі:

1. Сприяти підготуванню молодих учених в різних галузях ботаніки, даючи їм можливість працювати в багатьох гербаріях, користуватися для своїх праць цінними монографіями, а також і різними матеріалами із оранжерій і лабораторією.
2. Вивчати флору України та інших країн нашого Союзу з боку систематичного й геоботанічного, що має велике значіння для вивчення продукційних сил нашого Радсоюзу.

3. Вводити в культуру нові цінні чужоземні рослини, з метою розповсюдження їх для широких культур по лісництвах, досвідних станціях, акліматизаційних садах, а також і серед населення.

4. Постачати матеріали в формі насіння, сіянців, рослин, які мають науково-теоретичний або застосований характер, а саме: матеріали для цитологічних, ембріологічних, фізіологічних наукових робіт, матеріали в формі рослин, що скріпляють піски і в той самий час придатні для харчування, що скріпляють важкі ґрунти й разом з тим дають добрий, поживний корм, напр.: конюшина, люцерна, еспарцет то-що.

5. Ознайомлювати організаційні екскурсії з рослинністю тропіків і субтропіків, а також середземно-морського краю.

6. Видавати свій науковий орган із статтями й працями персоналу саду, а також членів дослідчої катедри, що числяться при саді.

7. Видавати Index seminum для обміну насіння з усіма ботанічними садами й установами в Союзі й за кордоном.

В лабораторіях, гербаріях і бібліотеках ботанічного саду працювали всі члени науково-дослідчої катедри ботаніки й аспіранти.

Завідувач саду акад. О. В. Фомін провадив критичне оброблення кавказьких видів роду яловців — *Juniperus* і наслідки своїх дослідів опублікував у Ювілейному Збірнику на честь акад. І. П. Бородіна в Ленінграді.

Крім того, О. В. Фомін провадив критичне монографічне оброблення родів *Woodsia*, *Cystopteris*, *Matteucia*, *Dryopteris*, флори Сибіру й Дальнього Сходу; приготував до друку в виданнях Всесоюдної Академії Наук рукопис на 4 друк. арк.

Науковий співробітник саду А. М. Окснер провадив критичне оброблення матеріалів що до обрісників (*Lichenes*) України, що він зібрав у році 1925—26. Крім того, обробляв збірки інших осіб та установ, що передали йому свої матеріали для визначення. Такі колекції для наукового оброблення Окснер одержав із Ново-Сибірська, а також із Приморської області від Хабаровського державного музею.

Він же робив визначення обрісників для робіт „Експедиції“ для дослідження Нижнедніпровських пісків — професорів Д. О. Свиренка та Д. О. Белінга. За 1926 рік А. М. Окснер надрукував в „Українському Ботанічному Журналі“ свою статтю „Обрісники, що їх зібрав в р. 1916 Ю. Ю. Каневський на Забайкаллі“. Крім того, він підготував до друку дві праці що до флори України: 1) Обрісники кристалічних порід України (для „Вісника Київського Ботанічного Саду“); 2) Додатки до ліхенофлори України (для „Вісника Київського Ботанічного Саду“, вип. V). Недавно видання *Sands'ete* за кордоном пропонувало Окснеру взяти участь у виданні „*Cladoniae exsiccatae*“.

Практикант ботанічного саду М. В. Дубовик монтував дендрологічний гербарій, робив збірку насіння в саду, а також керував деякими екскурсіями по оранжеріях саду.

В лабораторіях Київського ботанічного саду на протязі року працювали: всі співробітники науково-дослідчої катедри (див. звіт катедри),

а крім того декілька осіб, що не входять до складу катедри: Л. Н. Со-
болев обробляв свої гербарні збірки Дніпровських планів; Д. Я. Пер-
сидський обробляв фітопалеонтологічні збірки, що належать геоло-
гічному кабінету УАН¹⁾; проф. А. І. Соколовський працював над
монографічною обробкою матеріалів роду *Trifolium*, надісланих для ви-
значення до Київського ботанічного саду з Харкова. Тепер Соколов-
ський скінчив цю працю й підготував до друку свій рукопис на
4 друк. арк.

С. Я. Єлін визначив колекцію своїх збірок, що він зібрав на По-
діллі влітку 1926 року; тепер готує до друку список нових для Поділля
видів та рослинних суспільств.

С. Д. Вісюліна влітку 1926 року збрала для Київського бота-
нічного саду гербарну колекцію деревних порід та чагарників, що по-
трібна для викладання курсу дендрології лісоводам. Закінчивши цю пра-
цю, почала визначати гербарну колекцію рослин, що їх зібрав О. В. Фо-
мін на Північному Кавказі та в Закавказзі.

З інших міст у лабораторії саду протягом звітного року працю-
вали такі особи: з Москви В. П. Матюшенко — осоки *Surgrassae*,
Ю. А. Беляєва — *Coniferae*; з Тифлісу ботаник Тифліського ботаніч-
ного саду А. А. Гроссгейм — флора Кавказу; з Харкова ботаник
М. В. Клоков — *Compositae* та *Caryophyllaceae* флори України; з Дні-
пропетровського проф. О. Сліашевич — флора України. Протягом
року співробітники Київського ботанічного саду виготовляли до друку
рукописів коло 22 арк.

За звітний період Київський ботанічний сад мав стосунки з такими
установами та науковими діячами: Всесоюзна Академія Наук, ботанічний
музей, Московський ботанічний кабінет університету, Головний ботанічний
сад, Ленінград; Всесоюзний Інститут Застосованої Ботаніки, Ленінград
і Москва; Всесоюзне товариство культурного зв'язу з закордоном, Москва;
Владивостоцький державний крайовий музей, Владивосток; Ботанічний
кабінет державного Воронізького університету, Ботанічний кабінет Хар-
ківського університету, Ботанічний Інститут Середнеазійського універ-
ситету, Ботанічний Інститут при Тифліському ботанічному саді, Кабінет
економічної географії ІНГ ім. Плеханова, Москва; Міжнародний Аграрний
Інститут при Міжнародній Селянській Раді, Москва; Товариство вивчення
Азербайджану, Баку; Товариство вивчення Абхазії, Сухум; Вятський
Науково-Дослідчий Інститут, Північно-Кавказька досвідна станція лікар-
ських та технічних рослин, Дніпропетровська досвідна с.-г. станція,
Державне Російсько-Географічне Товариство, Південно-Усурійський
Відділ, Весело-Буковеньківська дендрологічна станція, Дарницьке досвідне
лісництво, Волинський центральний музей, Служба колії Управління
Півд.-Зах. залізниць, „Споровой Інститут“ Головного ботанічного саду,
Ленінград; С.-г. музей Арменії, Еривань.

¹⁾ Наслідки цього оброблення визначено в його статті „Про новий від копального
фікуса“.

Закордонні установи:

Англія: Botanical Garden — London, Kew. Обмін рослинами, Botanical Garden — Edinburgh.

Германія: Botanischks Museum — Berlin — Dahlem: Botanisches garten: Bonn, Dresden, Königsberg, Göttingen, Leipzig, Greifswald, Kiel, Breslau, Marburg.

Голяндія: Botanisches Gärten: Amsterdam, Leiden, Groningen, Delft, U recht.

Норвегія: Botanischer Gärten — Oslo.

Швеція: Botanischer Gärten — Stockholm, Upsala, Lund.

Швайцарія: Botanischer Gärten — Basel.

Данія: Botanischer Garten — Kopenhagen.

Австрія: Botanischer Gärten — Graz.

Еспанія: Botanischer Gärten — Madrid.

Італія: Jardin botanique de Rome, Jardin botanique de Turin.

Бельгія: Jardin Botanique de Bruxelles.

Польща: Ботанічний Сад — Варшава.

Канада: Botanical Garden — Ottawa.

Урагвай: Botanical Garden — Montevideo.

Сполучені Штати Америки: Botanical Garden — New - York.

Departement of Agriculture — Washington.

Société Botanique de France — Paris.

Musée National d'Histoire naturelle — Paris.

Società Botanica Italiana — Milano.

Botanisches Museum in Wien.

Deutsche Botanische Gesellschaft — Berlin.

Dendrologická Společnost v Praze.

Institut de Botanique de l'Université — Sofia.

Вищезазначені установи звернулися до саду з пропозицією обміну виданнями. Deutsche Botanische Gesellschaft обрало до числа своїх членів наукових співробітників саду та науково-дослідчої катедри ботаніки.

Зв'язок з науковими діячами

Протягом звітнього року співробітники Київського ботанічного саду мали зв'язок з такими особами:

Професорами: Б. Л. Ісаченко — Ленінград, А. А. Ячевський — Ленінград, Н. А. Буш — Ленінград, Акад. Наук; М. І. Голенкін — Москва, Б. А. Федченко — Ленінград, А. А. Єленкін — Ленінград, Г. А. Надсон — Ленінград, Д. І. Сосновський — Тифліс, Акад. В. Л. Колгаров — Ленінград, Ботаниками: А. А. Гроссгейм — Тифліс, В. П. Савіч — Ленінград.

За кордоном:

Prof. T. Nakai — Japan, Tokyo. Обмін папоротниками та виданнями.

Prof. M. Burret — Deutschland, Berlin. Дано гербарну довідку про Турчиниковські рослини.

Prof. Dr. S. Eberle — Deutschland, Lubeck. Листування що до видів роду *Trapanatans* L.

Dr. S. Ruoff — Bayern, München. } Листування що до праць

Dr. Paul — „ „ „ } Київського ботанічного саду.

Prof. Dr. M. Leconte France, Paris. Листування що до визначення *Pteridophyta* й запрошення акад. Фомина до Парижу для праці в *Musée d'Histoire naturelle*.

Dr. Callier — Deutschland, Breslau } Обмін гербарними рослинами.
Dr. Selim Birger — Sweden, Stockholm }

Dr. A. Palmgren — Finnland, Helsingfors. Обмін виданнями.

Dr. R. Souèges — France, Paris. Листування що до праць з ембріології *Monochlamydeae*.

Dr. M. Broyer — France, Paris. Листування з приводу обміна виданнями.

Dr. E. Du Kie'z — Sweden, Upsala. } Обмін думками про

Dr. A. H. Magnusson — „ Gøteborg. } праці що до *Lichenes* та обмін колек-

Dr. M. Bouly de Lesdain — France, Duhnkergue. } ціями.

Dr. J. Suza — Tschechoslovakie, Brn.

Prof. Annie Lorrain Smith — London.

Prof. K. Keissler — Oesterreich, Wien.

Prof. G. K. Merrill — Washington.

Dr. Józef Motyka — Polonia, Krakow.

Dr. R. Picbauer — Tschechoslovakie, Brno. }

Обмін дублетними колекціями та виданнями.

Командировки, екскурсії

Влітку 1926 року науковий співробітник А. М. Окснер був командирований на один місяць до Ленінграду для праці в „Споровому Інституті“ над обрісниками.

У вересні 1926 року завідувач саду акад. О. В. Фомін працював протягом місяця в ботанічному музеї Всесоюзної Академії Наук, де знайомився з матеріалами що до *Gymnospermae*, а також визначав роди *Woodsia*, *Cystopteris*, *Matteuccia* та *Dryopteris* з Приморської області (збірки різних колекторів). Вдруге О. В. Фомін був командирований від УАН на три тижні до Ленінграду для праці в ботанічному музеї Всесоюзної Академії Наук та в бібліотеці Головного ботанічного саду.

Позаштатний співробітник саду С. Я. Слін був командирований від саду для геоботанічних досліджень Межибозького та Летичівського районів Проскурівської округи. Він привіз з цієї подорожі 1000 гербарних аркушів квіткових рослин та близько 150 пакетних обрісників та мохів.

Гербарій

В помешканні гербарію ботанічного саду працювали всі співробітники кабінету УАН, Д. К. Зеров, П. Ф. Оксіук, М. М. Підоплічка, всі співробітники та аспіранти науково-дослідчої катедри. Року 1926 в ліхенологічний гербарій вліто такі колекції: А. М. Окснера з

Херсонщини — 250 пакетів; від О. В. Фоміна з Кавказу — 60 пакетів; крім того, деякі збірки від проф. Д. О. Свіренка з Одещини.

Обмін обрісниками переведено з цілим рядом осіб та установ у межах нашого Союзу й за кордоном. Дуже цікаву колекцію одержано з Німеччини від Н. Sandsted'e. Невелику колекцію обрісників (коло 100 пакетів) одержано від Тифліського ботанічного саду.

Квітковий гербарій збагачено колекціями Ю. Д. Клеопова з Маріупольщини, Мелітопольщини й Сталінської округи (коло 2500 герб. арк.); з Черкаської округи (1500 арк.) та дублетною колекцією А. М. Окснера з Асканія-Нова (600 герб. арк.) та з Мінської губернії (800 герб. арк.). Від проф. О. В. Фоміна з Кавказу одержано колекцію в 450 герб. аркушів.

Мікологічний гербарій та кабінет. Що ж до грибного гербарію, то до складу його ввійшло 450 видів, що зібрала та визначила З. К. Гіжицька. Вона склала також каталог гербарію *Thumenis*, переводила мікологічні досліді й вивела конідіальну стадію грибка — *Pleospora paraveracea* Saccardo.

Організовано деякі досвіди з *Cercospora beticola* Saccardo — шкідника буряка.

Бібліотека ботанічного саду протягом 1926 року купила 46 книжок; крім того, одержано в обмін на видання Київського ботанічного саду 36 часописів закордонних та 25 союзних.

В бібліотеці Київського ботанічного саду працювали всі співробітники ботанічного кабінету УАН, всі співробітники науково-дослідчої катедри, а також особи, що приїжджали з інших міст: з Москви — В. П. Матюшенко та Ю. А. Беляєва, з Тифлісу — А. А. Гросгейм, з Дніпропетровська — асистентка О. Єліашевич, а також особи, зараховані до семінару підвищеного типу.

Видавництво. Протягом звітного року Київський ботанічний сад видав 2 випуски свого часопису „Вісник Київського ботанічного саду“, вип. III та IV, що їх розіслано в обмін як ботанічним установам Радсоюзу, так і за кордон. Цей обмін виданнями викликав і обмін думками з закордонними ботаниками у різних питаннях ботаніки, головним чином — в галузях цитології, фітосоціології та систематики. Вищенаведений список закордонних та союзних учених, з якими мали зв'язок співробітники саду, є показчик цього обміну.

Праці співробітників саду та членів дослідчої катедри друковано у „Віснику Київського ботанічного саду“, а крім того — в виданнях Всесоюзної Академії Наук у Ленінграді та закордонних часописах.

Нині Київський ботанічний сад має готових до друку рукописів на 11 друк. арк. і було б дуже бажано якомога швидше їх надрукувати, та тільки коштів на це у саду не вистачає.

Оранжерійні колекції. Протягом звітного року оранжерії ботанічного саду одержали як подарунок від Головного ботанічного саду з Ленінграду такі колекції: 20 видів орхідних, 40 видів бромелієвих, 10 видів геснерієвих, 5 видів ароїдних, 2 види папоротеватих. Крім того,

з насіння, одержаного з-за кордону від ботанічних установ, виведено коло 900 видів молодих рослин тропічних та субтропічних. Протягом 1926 року улаштовано нову оранжерію для орхідних та бромелієвих.

Колекції на вільному повітрі також багато поповнено степовими видами рослин з Туркестану та Закавказзя. Дуже збагатилися колекції чужоземних дерев та чагарників в парку саду.

З питомників чужоземних порід відпущено насіння чи дерева таким установам:

Сільсько-господарському інституту, для влаштування питомників, — 45 шт. саженців.

Відпущено насіння для посадки вздовж Півд.-Зах. залізничної колії коло 15 пудів насіння різних деревних та чагарникових порід.

Дому відпочинку Секції наукових робітників відпущено декілька декоративних порід дерев.

Боярській трудшколі відпущено 20 видів рослин.

Боришпольській трудшколі відпущено 20 видів дерев.

Київський ботанічний сад провадив обмін насінням, при чому одержав 1332 пакети насіння і своєю чергою вислав 1110 пакетів. Обмін насінням мав всесвітній характер і провадився з усіма ботанічними садами і союзними, і закордонними.

Для нормальної праці, перш за все, бракувало коштів — на видання праць співробітників саду та катедри, що примушує їх друкувати свої праці за кордоном. Тепер ненадрукованих праць у рукописах сад має на 11 арк.

Крім того, установа зовсім не одержує коштів на екскурсії та експедиції для вивчення флори України, а також геоботанічних досліджень України та інших країн; це гальмує наукову працю взагалі і не дає змоги повнотою використати наукові сили для вивчення природних багатств України.

Звіт Київського акліматизаційного саду за 1925—26 рік

Київський акліматизаційний сад має чотири садиби в Києві:

1. Головна — на Лук'янівці, біля єврейського кладовища; загальна площа — 4 десятини.

2. Польова — на Лук'янівському полі; площа — $1\frac{1}{2}$ десятини.

3. Центральна — на Дорогожицькій вул. № 45; площа — $\frac{1}{2}$ десятини.

4. Шулявська — на Брест-Литовському шосе; площа — $\frac{1}{2}$ десятини.

Отже, вся площа саду — $6\frac{1}{2}$ десятин.

Сад має три секції: а) лікарських та технічних рослин, б) плодових та ягідних і в) декоративних та інших рослин.

Персональний склад установи:

Директор — акад. М. Т. Кащенко, помічник директора — Д. П. Лук'янів.

Наукові співробітники: М. О. Касаєва, К. С. Калачевська і Д. П. Лук'янів.

Аспіранти: В. К. Фліднер, Н. М. Забора, Г. Ю. Голобородько і О. М. Синінська.

Нештатні садівники: Н. І. Савицька, Е. А. Григор'єва, К. С. Жукевич, Е. В. Карнаухова, Л. А. Віро і К. К. Шапаренко.

Крім того, є бухгалтер, завгосп і тесляр.

Всі співробітники акліматизаційного саду володіють укромовою досить добре, за винятком однієї співробітниці, яка ще вчиться.

На центральній садибі містяться такі робочі помешкання акліматизаційного саду:

1. Лабораторія для делікатніших робіт (літературних праць, наукових доповідей, дослідження рослин, насіння, малювання та інш); тут же є шахові з колекціями, бібліотекою й діловодством — всього три кімнати.

2. Технічна майстерня для очищення листя, коріння, насіння то — що — всього дві кімнати.

3. Вогнева сушня для висушування рослин вогнем — дві кімнати; частину приміщення відділено (зроблено темну кімнату для фотографування).

4. Теслярня — 1 кімната.

5. Сонячна сушарня під залізним дахом, над шпорою, для висушування рослин сонячним теплом. Під сушарнею є помешкання для палива й різних матеріалів.

Усі помешкання дуже тісні, не досить світлі, а деякі з них такі холодні, що підчас великих морозів доводиться припиняти працю.

Науково-дослідча праця

М. Т. Кащенко. Крім керування всією науковою працею установи, керував щотижневими науковими засіданнями співробітників, читав лекції для співробітників на тему „Основи акліматизації“; провадив спроби акліматизування персиків та інших рослин.

Д. П. Лук'янів провадив такі праці: гібридизація плодових рослин, гібридизація лікарських рослин, робота відбору сортів змін скороспілого *Ricinus Communis* та сортів великолистої зміни *Salvia officinalis*.

М. О. Касаєва провадила такі праці: фенологічні спостереження лікарських рослин, селекційна робота з *Papaver somniferum*, здобування опію, гібридологічна аналіза з *Papaver somniferum*, *Papaver orientale* та з *Digitalis purpurea* L. *Digitalis grandiflora* All.

Е. А. Григор'єва провадила такі праці: дослідження на схожість насіння й гібридизація плодових дерев (яблунь, груш).

К. С. Калачевська провадила такі праці: спроби акліматизації плодових рослин із Дальнього Сходу; завідування листуванням з наукових питань.

К. С. Жукевич провадила такі праці: гібридизація плодових дерев і листування з наукових питань.

Г. Ю. Голобородько та П. М. Забора провадили фенологічні спостереження плодових рослин.

В. К. Фліднер та Ф. К. Костенко провадили спробунки з культури *Ricinus communis*, *Mentha piperita* (митчанська зміна) та *Valeriana exaltata* (чернігівська зміна).

Головні наслідки праці:

1. Засіяно багато нових поріддів із Криму та Дальнього Сходу.
2. Переведено спробу акліматизації 15 гатунків *Ricinus communis*, з яких 3 вже цілком придатні для нашого підсоння.
3. Вироблено зовсім нові гібридні гатунки опійного маку та наперстянки.

4. Зроблено хемічні аналізи наших матеріалів: опію, індійської конопі, валеріяни, езельської ромашки, фіялкового коріння та японської м'яти.

5. Вироблено декілька нових змін шалфею.

6. Проводжувано акліматизацію персиків (зроблено новий засів власного насіння, вже на третє дочірнє покоління).

Експедицій та екскурсій, за браком коштів, у звітному році не було.

Для нормальної праці саду в 1925—26 році бракувало: належного помешкання для лабораторії, огорожі для садиб, водотягу на головній та польовій ділянках й достатнього забезпечення робітників саду. Відсутність коштів на оплату стажерів та практикантів, командировуваних до саду від різних установ, також перешкождала нормальному ходу роботи.

Найбільше ж перешкождала праці відсутність кредитів на обробіток землі.

Що до педагогічної праці, то в акліматизаційному саді провадилося практичне навчання студентів Київського фармтехнікуму, під керівництвом М. Т. Кащенко, Д. П. Лук'янова та М. П. Касаєвої. Влітку в саді працювали стажери та практиканти від Ленінградського університету, а також вихованці дитбудинку № 20. Відбулося також багато різних екскурсій.

Зв'язок з виробництвом Київський акліматизаційний сад провадить тим, що постачає своє насіння й живі лікарські рослини різним установам та плантаторам.

Вжито заходів до постачання місцевому населенню акліматизованих плодових дерев (персиків та інших).

Виготовано до друку:

М. Т. Кащенко. 1. Огляд діяльності Київського акліматизаційного саду що до лікарських рослин за 1 період його існування (1915—1921 рік). (10 арк.).

2. Посівні персики Київського акліматизаційного саду. (1 1/2 арк.). (Ці дві статті друкуються в виданнях Академії).

3. Сибірські ягідники на Україні. (Друкуються в журналі „Сибірське плодоводство“).

4. Роль акклиматизации в процессе под'ема производительных сил СССР.

5. Основи акліматизації. (4 арк.).

Д. П. Лук'янів. 1. Акліматизація *Ricinus Communis* L. (скороспіла зміна) у Київському акліматизаційному саді.

2. Великолисна зміна *Salvia officinalis* L. в Київському акліматизаційному саді.

3. Наслідки спостережень над культурою езельської ромашки в Київському акліматизаційному саді при ВУАН.

4. Втрати українських садовласників через передчасний збір садовини.

5. Характеристика гібридних яблук, що їх виплевав акад. М. Т. Кащенко для Сибіру.

6. Наслідки спостережень над культурою деяких лікарських рослин у Київському акліматизаційному саді.

М. О. Касаєва. Гібридологічна аналіза *Papaver somniferum*. *P. orientale*.

К. С. Калачевська. З діяльності акліматизаційного саду за 1925 — 26 рік. (1 арк.).

Е. В. Григор'єва. Дослідження про схожість насіння лікарських рослин Київського акліматизаційного саду.

Через брак кредитів, установа сама нічого не друкувала, але в інших виданнях надруковано:

М. Т. Кащенко надрукував у працях 2 Відділу УАН такі статті:

1. Kurze Nachricht über Medicinalpflanzen des Acclimatisationsgartens in Kiew.

2. Огляд нелікарських культур акліматизаційного саду.

3. Kurze Übersicht der nicht Medicinalischenpflanzen des Acclimatisationsgartens in Kiew. (Резюме попередньої статті).

4. Вплив посухи 1921 року на рослинність Київського акліматизаційного саду.

5. О некоторых лекарственных и других растениях, разводимых в Киевском акклиматизационном саду. (У працях Інституту Застосованої Ботаніки, ст. XIV, вип. 2).

6. Надо культивировать салеп. (В журнале „Сибирское Плодоводство“).

Лікар М. Я. Безбока надрукувала в журналі „Медицинский Вестник“ статтю „Действие на сердце листьев наперстянки Киевского акклиматизационного сада“.

Поза межами України акліматизаційний сад мав живий зв'язок із Інститутом Застосованої Ботаніки в Ленінграді, з Головним ботанічним садом, там же; з питомником І. В. Мічурина; з Батумським ботанічним садом; з Тифліським ботанічним садом; з Ташкентською дослідною станцією; з Томським та Омським товариствами садівництва; з досвідним полем на станції ЕХО в Манджурії; з акліматизаційною станцією БЕДРО в Мінусинську; з професором Овсянніковим у Владивостокі; з акліматизатором Груздовським, там же, та іншими. З усіма згаданими установами та особами проваджено обмін наслідками наукової праці та матеріалом саду.

З установами поза межами СРСР намагалися встановити зв'язок з Мюнхенським ботанічним садом у Німеччині; з Бербанком у Каліфорнії

та з деякими установами в Патагонії, в Австралії та в Індії, але відповіді одержано тільки з Німеччини, з Каліфорнії та Індії.

Звіт Одеського ботанічного саду за період з 1 жовтня 1925 до 1 жовтня 1926 року

Одеський державний ботанічний сад є науково-дослідча та науково-освітня установа. Почав він відновляти свою діяльність лише з квітня 1924 року. До цього ж терміну, починаючи з 1919 року, сад був у занепаді, бо, після реформи університетів на Україні, він відірвався від вузів, і йому не відпускали коштів. Тільки з весни 1924 року Наркомос ухвалив включити його до складу науково-дослідчих установ і взяв його на держбюджет. Треба зазначити, що за часи занепаду саду його господарство та будинки опинилися в дуже тяжкому стані, і з п'яти його оранжерій чотири були зруйновані.

Культури на відкритому повітрі теж за 1919—1924 р. зовсім були знищені. Ніяких відділів у саді не було. І вченому садівникові саду—т. Падовському пощастило зберегти в тій оранжерії, що залишилася ціла, лише ряд цінних рослин—пальм, соговників то-що.

Завдяки цьому, коли почалось відродження саду, він мав у своєму розпорядженні лише декілька старих великих оранжерійних рослин.

Все це треба мати на увазі, оцінюючи роботу саду: рідко коли якийсь установі доводилося в своєму житті пройти через такий жорстокий період занепаду та руйнації, як Одеському ботанічному саду.

Все, що є тепер в Одеському ботанічному саду, зроблено за час з весни 1924 року. Тому хиби, що є в роботі цієї установи,—а вони, безумовно, існують,—в значній мірі пояснюються тим періодом зруйнування, який мав місце в житті Одеського саду.

Персональний склад установи:

Директор саду—проф. Д. О. Свірецько, вчений садівник К. Т. Падовський, садівники С. С. Пізанов і К. А. Никитенко.

Крім того, в штаті є лабораторна служниця, двірник, і два садові робітники.

У звітному періоді при саді затверджено двох аспірантів:

М. О. Гордієнко і О. Д. Андрієва.

Установу українізовано повністю. Для нижчого технічного персоналу утворено гурток українського лікнепу, де за керівників працюють аспіранти.

Сад на своїй території (8½ десятин) має такі будівлі: велику теплу оранжерію, велику холодну оранжерію, малу оранжерію з двома відділами та теплицю.

По всіх цих оранжеріях та теплицях відбудовано та поправлено водяне опалення з трьома котлами.

Далі—насіннєву лабораторію з музеєм та гербарієм та хемічну. (5 кімнат).

Житлові будівлі: квартири співробітників саду.

Господарські будівлі — інвентарна повітка, повітка для палива та стайня.

Робота саду йшла в різних напрямках, а саме: 1) розгортання різних відділів саду; 2) науково-дослідча робота; 3) науково-освітня робота.

1. Розгортання відділів саду:

Лабораторію саду, якої, власне кажучи, за дореволюційних часів у саду не було, почали відбудовувати лише в звітному році. Тепер вона займає помешкання в 4 кімнати, де 8 місць для наукової роботи. Кількість місць може бути доведена до 16, хоч, правда, для цього треба трохи потіснитись. Лабораторне устаткування, хоч і просте, вже заведено; почали одержувати з-за кордону приладдя та наукові журнали (4 різних журнали), і наукова праця розпочалась. Дуже тяжке становище з приладдям, зокрема з мікроскопами, але тепер їх уже замовили за кордоном.

Відсутність коштів дуже заважає розвитку гербарію та музею, але й у цьому напрямку поступовно сад починає свою роботу, і зародок цих інституцій уже є.

Насіннєва праця повністю, і в звітному періоді сад зібрав 535 відмін насіння для обміну з закордонними садами. Про самий обмін скажемо в розділі про зв'язок із закордоном.

У звітному періоді йшло розгортання й інших відділів саду, а саме:

Відділ тепличних рослин. Внаслідок обміну з закордонними садами, у звітному році він має до 350 відмін (видів) тепличних рослин, що складають близько двох тисяч окремих екземплярів; цілий ряд рослин розведено в 10—15 примірниках.

Відділ систематичний має 125 родин, що містять у собі близько 600 видів.

Відділ лікарських рослин складається з 135 окремих видів цих рослин.

Відділ морфо-біологічний має 43 групи рослин, до яких увіходять понад 200 окремих рослинних видів.

Відділ сільсько-господарський складається з 75 видів сільсько-господарських рослин.

Відділ технічний — з 45 видів.

Науково-дослідча праця саду йшла у двох напрямках:

а) Досліди акліматизації декількох рослин, цікавих з сільсько-господарського або лікарського погляду;

б) Дослідження південної України що до флори нижчих рослин, а саме обробка зібраних раніш матеріалів та збирання нових.

У звітному році в напрямку акліматизації переведено такі роботи:

1. Другий рік культури земляного горіха (*Arachis hypogaea*) — тема співробітниці Точидловської. З'ясовано добре встигання цієї рослини, з'ясовано, що квадратний сажень дає близько двох фунтів сухих овочів.

2. Культуру рижі (*Oriza sativa*) що теж гарно вистиг.

3. Культура кунтута (*Sesamum indicum*), який теж гарно вистиг уже другий рік.

4. Культура бавовнику (*gossipirim herbaceum*), який у цьому році встиг.

5. Культура цілого терену лікарських рослин, що їх у нас не годили й що гарно вистигають в умовах Одещини.

В напрямку вивчення нижчої флори південної України переводил, такі роботи:

а) Розроблення матеріалів, зібраних раніш:

1. Альгологічні дослідження р. Інгула (Свіренко).

2. Нарис водоростей р. Інгульця (Свіренко).

3. Цікавий кочкарник під Катеринославом (Свіренко та Асентьев).

4. Альгологічні дослідження р. Дніпра (матеріали 1920—24 року Свіренко).

В напрямі нових досліджень нижчої флори південної України Одеський ботанічний сад за звітний період перевів разом з зоологами з Києва гідробіологічну експедицію по Південному Богу, що в ній брали участь із співробітників ботанічного саду — Свіренко, Андрієв та аспіранти Гордієнко та Никитенко.

Крім того, в цій експедиції працювали: асистент Одеського ІНО Аксентьев та асистент Катеринославського ІНО Мусатова. Ботанічних зборів зроблено підчас експедиції 736, і тепер їх розробляють. В експедиції зібрано також близько 100 проб мохів та обрісників, що їх надіслано акад. Фоміну — фахівцеві що до цих рослин.

Аспірант Гордієнко збирав матеріал в Олександрівському та деяких інших ставках.

Зроблено кілька таких екскурсій на Дніпро та Дністер.

Слід зазначити також, що аспірант Гордієнко продовжував свої фенологічні спостереження дерев та кущів саду.

В саду за звітний період працювали й сторонні фахівці, а саме:

1. Асистент Одеського ІНО — Аксентьев — над обробленням *Diatomaseae* Катеринославського кочкарника.

2. Асистент Катеринославського ІНО Мусатова — над обробленням матеріалу що до водоростей Рибальського Кар'єра.

3. Співробітник Дніпрянської біологічної станції Радзімовський вивчав водорості озір Конча та Зоспа.

4. Аспірант науково-дослідчої катедри біології (Одеса) Танфільєв вивчав дику рослинність ботанічного саду.

5. Т. Прівман — вивчала водорості ставка парку Хаджибеївського лиману.

Науково-освітня праця за звітний період в саду була досить жвава: за весну, літо та осінь сад відвідало понад 3000 екскурсантів — радянські школи, технікуми, вузи, профспілки, санаторії, будинки відпочинку.

Крім екскурсій з м. Одеси до саду приїздили екскурсії також з інших місць (напр., Миколаївське ІНО, Мігійський господарський технікум, Зінов'ївська профшкола то-що).

Зокрема треба зазначити звязок саду з вузами. Так, з хеміко-фармацевтичного інституту не тільки відвідували сад студенти-екскурсанти, ще лікарський відділ саду давав матеріал для лабораторних та

дипломних робіт студентів цього інституту. Сільсько-господарський інститут провадив свої роботи також в саду експериментальним порядком.

ІНО перевело в літньому триместрі практичні справи з ботаніки та саду.

Також студенти ІНО перевели в саду свої роботи з рослинництва.

До цього треба додати експерсії вчителів з „Дому робітників освіти“.

Зв'язок з виробництвом сад переводив у напрямку популяризації та оздоровлення цілої низки технічних та лікарських рослин серед сільсько-господарських технікумів Одещини. Деякі з них уже з успіхом розводять ці культури з насіння саду.

До саду зверталась за консультаціями „Хлібна інспекція“. Південно-Меліоративна організація теж має зв'язок із садом, цікавлячись цілим рядом культур. Є зв'язок і з дендрологічним парком коло ст. Долинської (на Катеринославщині).

Окремо треба відзначити зв'язок саду з закордоном, через обмін насінням. У звітному році, як уже зазначено, сад зібрав насіння 535 видів рослин, надрукував їх каталога й розіслав різним закордонним та нашим садам.

Наслідки такі: сад одержав від 72, переважно закордонних, садів 2015 пакунків насіння, а надіслав, згідно з вимогами 65 садів, більше як 2200 пакунків свого насіння.

Цей обмін, який сад проводить уже другий рік, і дав садові змогу відбувати ті різноманітні систематичним складом відділи саду, що їх зазначено вище.

На друкування праць в 1925—26 році коштів не відпускалось, і тому сад, до того ще дуже зруйнований, не міг своїм коштом видавати свої праці. З великим напруженням, проте, сад видав каталога за 1925—1926 рік.

А свої праці співробітники саду були змушені друкувати по журналах інших установ. В 1926 році надруковано:

Свіренко—1. Альгологические исследования низовьев реки Днестра. (Журнал науково-дослідчих катедр. Одеса, 1926).

2. К вопросу о систематике подрода *Manoctinum* р. *Pedios'rum* (там же, 1926).

3. Альгологические исследования р. Днепра в районе Екатеринослава (1920—1924 г.г.).

(Архив Русск. протестол. Москва, т. V, 1926).

4. Über einige interessante volvocineae aus d. Süde d. Ukraine (Arch. f. Protisten Kunde, Bd 53. Jena 1926).

Також кепським залишається становище що до друкування й надалі.

Співробітники саду виготовляли до друку декілька наукових робіт, але надрукувати їх сад на свої кошти не може, а за держбюджетом на друкування творів саду дано кошти лише на 2 аркуші. Виготовано до друку такі роботи:

Свіренко—1. Альгологічні дослідження р. Інгула (3½ арк.).

